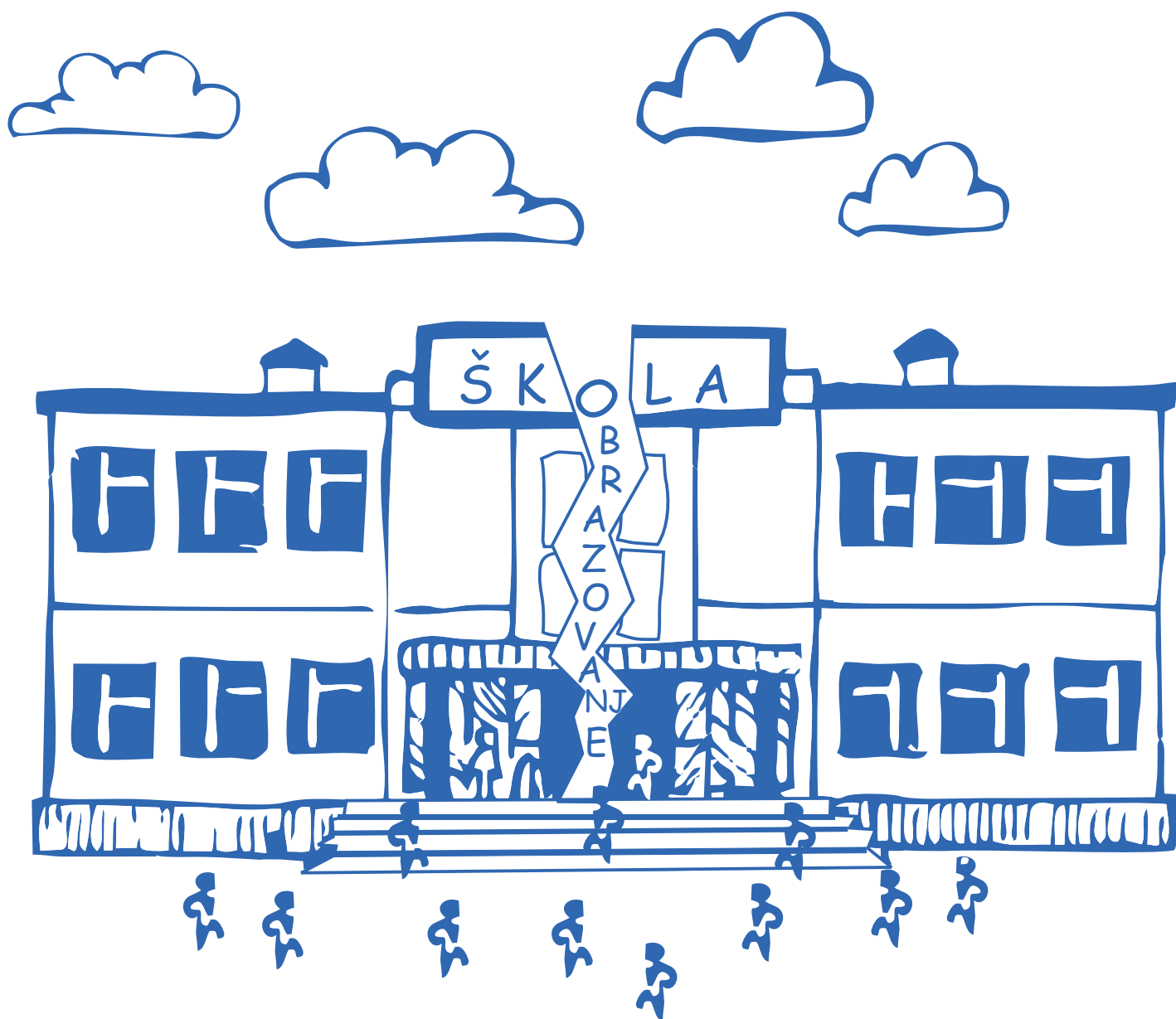

„Dvije škole pod jednim krovom“

Najvidljiviji primjer diskriminacije u području obrazovanja Bosne i Hercegovine

„Dvije škole pod jednim krovom“

Najvidljiviji primjer diskriminacije u području obrazovanja Bosne i Hercegovine

studeni 2018. godine

Obrazovanje treba biti usmjereno na puni razvitak ljudske osobnosti i na učvršćivanje poštovanja ljudskih prava i temeljnih sloboda. (Obrazovanje) treba unaprjeđivati razumijevanje, toleranciju i prijateljstvo među svim narodima, rasnim i vjerskim skupinama, i treba unaprjeđivati djelatnost Ujedinjenih naroda na održavanju mira.

Opća deklaracija o ljudskim pravima

Kazalo

Sažetak.....	4
Poglavlje 1 – Povijest prakse „dvije škole pod jednim krovom“	8
Poglavlje 2 – Trenutačno stanje i zašto je to problem.....	11
Poglavlje 3 – Trendovi.....	13
Poglavlje 4 – Zašto ova praksa predstavlja diskriminaciju/segregaciju	15
Poglavlje 5 – Presude sudova u BiH.....	19
Poglavlje 6 – Koje su zapreke rješavanju problema.....	21
Poglavlje 7 – Put ka rješavanju problema.....	23
Poglavlje 8 – Zaključak	27
PRIVITAK	28
1. Zeničko-dobojski kanton.....	29
1.1 Slučajevi „dvije škole pod jednim krovom“	29
1.2 Slučajevi administrativno i pravno ujedinjenih „dvaju škola pod jednim krovom“	30
1.3 Drugi slučajevi podijeljenih škola.....	32
2. Kanton Središnja Bosna.....	34
2.1 Slučajevi „dvije škole pod jednim krovom“	34
3. Hercegovačko-neretvanski kanton.....	43
3.1 Slučajevi „dvije škole pod jednim krovom“	43
3.2 Slučajevi administrativno i pravno ujedinjenih „dvaju škola pod jednim krovom“	47
3.3 Drugi slučajevi podijeljenih škola.....	47
Popis svih slučajeva „dvaju škola pod jednim krovom“, s imenima škola i njihovim lokacijama	50

Sažetak

Jedno od ključnih načela koje je u temelju OEES-ovog Završnog akta iz Helsinkija¹ je to kako ne može postojati stvarna sigurnost bez poštovanja ljudskih prava i temeljnih sloboda. U Bosni i Hercegovini (BiH), pravo na obrazovanje krši se zbog diskriminacije koja postoji u školama u oba entiteta. Ovo izvješće Misije OEES-a u BiH (u daljnjem tekstu: Misija OEES-a) bavi se praksom postojanja „dvaju škola pod jednim krovom“ kao najvidljivijim (ali, ni u kojem slučaju jedinim) pokazateljem diskriminacije u BiH.

Sukob koji se 1990-ih godina dogodio na teritoriju BiH doveo je do ogromnih raseljavanja i etničke homogenizacije na mnogim područjima. U pokušaju da se preokrene taj proces i potakne povratak izbjeglica i raseljenih osoba, u mnogim slučajevima uspostavljene su „dvije škole pod jednim krovom“, kao privremena mjera kojoj je cilj bio odgovoriti na poslijeratni etnocentrični obrazovni sustav. Ono što je bilo zamišljeno kao privremeno rješenje je, nažalost, postalo trajno, unatoč naporima međunarodne zajednice da osigura njegovu tranziciju.

Značajke „dvaju škola pod jednim krovom“ razlikuju se od slučaja do slučaja. Ono što im je svima zajedničko jeste da se u njima vrši segregacija djece i da se kroz tu segregaciju u školi uče kako među njima postoje nepremostive razlike. U poslijeratnoj BiH, to povećava stupanj nepovjerenja među pripadnicima različitih etničkih skupina, otežava pomirenje i predstavlja dugoročnu prijetnju stabilnosti, sigurnosti i gospodarskom napretku.

Praksa postojanja „dvije škole pod jednim krovom“ predstavlja kršenje međunarodnih konvencija, kao i domaćih zakona. U okviru „dvije škole pod jednim krovom“, učenici imaju zakonsku mogućnost upisati se u bilo koju od te dvije škole. Međutim, praksa je pokazala kako je školska okolina, uključujući i nastavne planove i programe, prihvatljiva pripadnicima samo jedne etničke skupine. Kada je u pitanju praksa postojanja „dvije škole pod jednim krovom“ sud je u slučaju Stoca i Čapljine donio odluku da je ta praksa diskriminirajuća, ali odluka suda nije provedena.

I dalje će biti teško pronaći rješenje za praksu postojanja „dvije škole pod jednim krovom“. Kantonalne vlasti, koje su mjerodavne u oblasti obrazovanja u FBiH, moraju poštovati vladavinu prava i biti odgovorne za uklanjanje diskriminacije u obrazovanju (što je obveza svih obrazovnih vlasti u BiH), uključujući ukidanje prakse postojanja „dvije škole pod jednim krovom“. Isto tako, postoji ogroman nedostatak političke volje, zbog širih političkih pitanja i osobnih interesa, kao i zbog zabrinutosti roditelja i djece u svezi očuvanja nacionalnoga identiteta. Stoga, Misija OEES-a predlaže konstruktivan način za svladavanje istih. Potrebno je naglasiti da je neupitno da djeca u BiH imaju pravo učiti materinski jezik kao predmet u školi.

Nakon niza godina postojanja prakse „dvije škole pod jednim krovom“ situacija se ne poboljšava. Upravo suprotno, nedavno je bio pokušaj da se uspostavi još jedan slučaj „dvije škole pod jednim krovom“ u Jajcu, protivno željama učenika. Također, postoje primjeri

¹ Organizacija za sigurnost i suradnju u Europi (OEES), *Konferencija o sigurnosti i suradnji u Europi (CSCE): Završni akt iz Helsinkija*, 1. kolovoza 1975. godine

uspostavljanja jednonacionalnih škola u etnički mješovitim sredinama, kao i prijevoz učenika autobusima u škole koje se nalaze u onim područjima u kojima oni predstavljaju etničku većinu. Te mjere neće pomoći ni procesu pomirenja niti pripremanju mladih ljudi da ostvare svoj puni potencijal za život u 21. stoljeću.

Ovo izvješće ima za cilj još jednom ponoviti zašto je praksa „dvije škole pod jednim krovom“ diskriminirajuća, naglasiti štetni utjecaj koji ima na djecu i na BiH u cjelini, predstaviti sadašnje trendove, te podsjetiti mjerodavne vlasti na obvezu uklanjanja te neprihvatljive prakse.

Izvješće uključuje preporuke za ostvarivanje vizije miroljubive, stabilne i multietničke BiH. Cilj preporuka je omogućiti svoj djeci u BiH pohađanje nastave u onoj školi koja im je najbliža, u inkluzivnoj okolini koja poštuje njihov nacionalni identitet. Potreba za zaštitom vlastitoga kulturnoga identiteta je razumljiva i prepoznata kao jedno od temeljnih prava. Međutim, kao što je konstatirano u izvješću o BiH koje je napisao Posebni izvjestitelj Vijeća za ljudska prava Ujedinjenih naroda (UN), „pretjerano naglašavanje kulturoloških razlika, uključujući jezične razlike, koristi se za opravdavanje prakse kojom se provodi segregacija učenika temeljena na etničkoj i nacionalnoj pripadnosti.“

Mora se naglasiti kako je praksa „dvije škole pod jednim krovom“ jedan od mnogih izazova s kojima se suočava obrazovni sustav u BiH, te stoga ovaj problem ne treba promatrati odvojeno od drugih. Postoje brojne politike i prakse u obrazovnom sektoru koje su diskriminirajuće i štetne po mladež u BiH. „Dvije škole pod jednim krovom“ predstavljaju samo mali dio od ukupnog broja škola u državi. Međutim, u FBiH, ova praksa je najočitiji pokazatelj krajnje loših obrazovnih politika koje produbljuju podjele. Stoga je središte ovoga izvješća praksa „dvije škole pod jednim krovom“. Misija OESS-a nastavit će ukazivati na druge diskriminirajuće politike i prakse u obrazovnom sustavu objavljivanjem dodatnih tematskih izvješća u budućem razdoblju.

Misija OESS-a daje preporuke kako bi se odlučnije krenulo ka ukidanju diskriminirajuće prakse postojanja „dvije škole pod jednim krovom“:

Politički dijalog

- Prepoznajući političku prirodu ovoga pitanja, Misija OESS-a preporuča da se političke vođe angažiraju u intenzivnom dijalogu usmjerenom ka iznalaženju rješenja, koristeći ovo izvješće kao temelj. U idealnom slučaju, to bi uključivalo javno preuzimanje obveze ukidanja štetne prakse postojanja „dvije škole pod jednim krovom“. Od pomoći u ostvarenju te preuzete obveze bila bi izrada akcijskoga plana s jasnim ciljevima i rokovima.

Administrativno i pravno ujedinjenje

- Administrativno i pravno ujedinjenje škola predstavlja izvediv i pragmatičan korak ka ukidanju segregacije. Administrativno i pravno ujedinjene škole štite etničke specifičnosti, ali istovremeno i razbijaju diskriminacijske prepreke, unaprjeđujući upravljanje financijskim i ljudskim resursima.

Povećanje interakcije među djecom

- Vrijeme koje djeca provode družeći se jedni s drugima treba povećati na maksimum, uvođenjem zajedničkih izvannastavnih aktivnosti, zajedničkih sati i drugih mjera. Time će se ukloniti umjetne razlike među djecom stvorene u školskom okruženju.

Reforma nastavnih planova i programa

- Bez obzira na određeni napredak ostvaren odmah nakon završetka rata, zastarjeli nastavni planovi i programi i nastavni materijali koji također sadrže etničke i rodne predrasude i dalje ostaju u uporabi, predstavljajući zapreku inkluzivnosti i kvaliteti obrazovanja. Rad na reformi nastavnih planova i programa, osobito kroz provedbu unaprijeđene Zajedničke jezgre nastavnih planova i programa BiH, utemeljene na učeničkim postignućima, predstavlja ključni korak ka stvaranju inkluzivnih škola.

Provedbe odluka suda

- Neprovedba pravomoćnih sudskih odluka predstavlja značajan izazov. Međunarodni i domaći akteri trebaju se više zalagati za provedbu odluka koje se odnose na „dvije škole pod jednim krovom“, te trebaju poduzeti korake da se oni koji ometaju provedbu pozovu na odgovornost.

Odgovornost donatora

- Potencijalni donatori trebaju izbjegavati usmjeravanje financijskih sredstava i potpore projektima od koje ima koristi samo jedna etnička skupina ili koji pružaju potporu daljnjoj podjeli učenika. Umjesto toga, trebaju aktivno pružati potporu onim školama i institucijama koje u dobroj namjeri provode preporuke iz ovoga izvješća.

ZENIČKO-DOBOJSKI KANTON

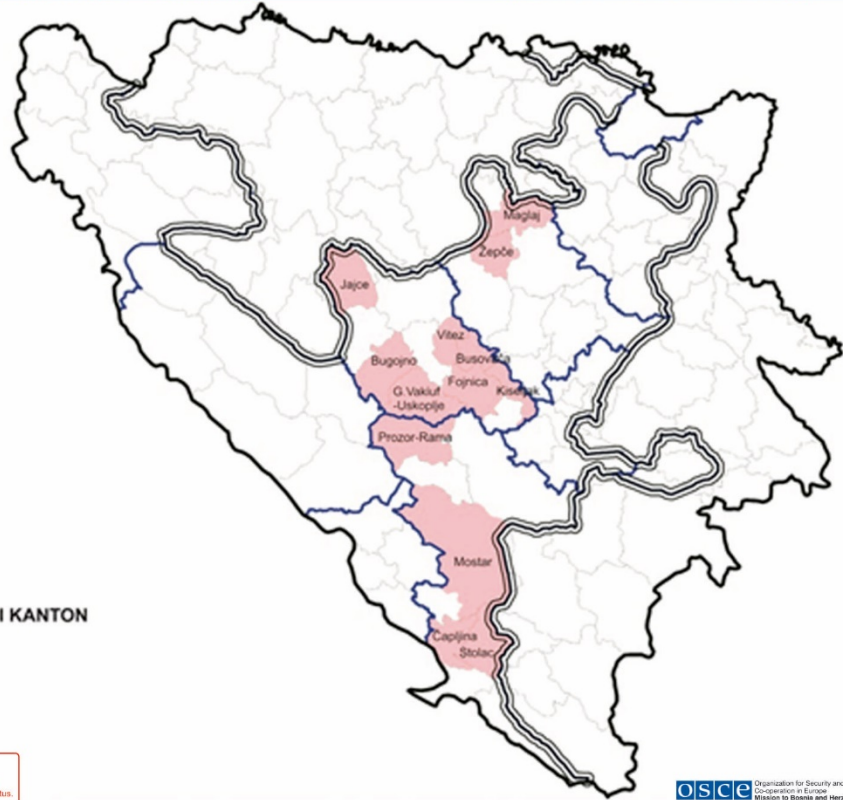
- 1. Maglaj
- 2. Žepče

KANTON SREDIŠNJA BOSNA

- 3. Bugojno
- 4. Busovača
- 5. Fojnica
- 6. Gornji Vakuf-Uskoplje
- 7. Jajce
- 8. Kiseljak
- 9. Vitez

HERCEGOVAČKO-NERETVANSKI KANTON

- 10. Čapljina
- 11. Mostar
- 12. Prozor-Rama
- 13. Stolac

Produced by OSCE, SITCEN, Department of HoM from information compiled from various sources. Maps produced for and on behalf of the OSCE are not to be taken as necessarily representing the views of the OSCE on boundaries or political status.

Poglavlje 1 – Povijest prakse „dvije škole pod jednim krovom“

„Dvije škole pod jednim krovom“ uspostavljene su kao privremena mjera kojoj je cilj bio odgovoriti uvrjedljivom poslijeratnom etnocentričnom obrazovnom sustavu i potaknuti povratak izbjeglica i raseljenih osoba. Privremena mjera je postala trajna, unatoč naporima međunarodne zajednice da osigura njezinu tranziciju. Ostvaren je ograničeni napredak, između ostalog i putem administrativnoga i pravnoga ujedinjenja.

Sukob u BiH, koji je trajao od 1992. do 1995. godine, je kao posljedicu imao oko 100.000 poginulih² i 2,2 milijuna raseljenih osoba.³ Kantoni s mješovitim hrvatskim i bošnjačkim stanovništvom (Zeničko-dobojski, Kanton Središnja Bosna i Hercegovačko-neretvanski kanton) bili su područja u kojima su se odvijale intenzivne borbe koje su za posljedicu imale značajno raseljavanje jedne od te dvije etničke skupine. Nakon rata, ta područja su ostala veoma polarizirana, što je otežavalo proces povratka. Ostale su ozbiljne zapreke čak i nakon što su povrat imovine i obnova uglavnom bili završeni⁴, uključujući pristup socijalnim uslugama i bojazni glede sigurnosne situacije. Još jedna velika zapreka procesu održivoga povratka bilo je pitanje obrazovanja.⁵

Pored izravnoga utjecaja kojeg jedan sukob ima na obrazovanje kroz uništavanje škola i otežavanje pristupa obrazovanju, obrazovne politike se često koriste „da oblikuju ili ojačaju podjele u društvu, netoleranciju i neravnopravnost, ili da eliminiraju mogućnosti za razvoj građanstva koje kritički promišlja.“⁶ Tijekom sukoba u BiH i neposredno nakon njega, utjecaj etničko-nacionalističke politike spustio se do razine škola. Bilo je uobičajeno da vlasti preimenuju škole kako bi odali počast osobama ili događajima iz razdoblja sukoba i da se u školama ističe nacionalističko znakovlje ili vjerski simboli. Nastavni se proces također izvodio na temelju nastavnih planova i programa kao i udžbenika koji su bili etnički obojani, uključujući viktimiziranje jednog konstitutivnog naroda i isključivanje ili čak stavljanje u negativan kontekst drugih konstitutivnih naroda.

Udžbenici povijesti često su pokazivali tendenciju tumačenja odnosa među etničkim skupinama u BiH kao nepopravljivo konfliktne i pozornost su davale samo ratovima kao najkarakterističnijim događajima u regiji.⁷ Taj stav se, nažalost, nije promijenio tijekom vremena: iako je potreba za zaštitom vlastitoga kulturnoga identiteta razumljiva i prepoznata

² Procjena MKSJ-a: Zwierchowski, Jan & Tabeau, Ewa, *The 1992–95 War in Bosnia and Herzegovina: Census-based Multiple System Estimation of Casualties Undercount*, (Rat u BiH 1992-95: Sustav višestruke procjene žrtava na temelju popisa stanovništva ne uključuje sve žrtve), 2010..

³ Visoki povjerenik UN-a za izbjeglice (UNHCR), *Podnesak Visokog povjerenika Ujedinjenih naroda za izbjeglice za Izvješće Ureda Visokog povjerenika za ljudska prava – Univerzalni periodični pregled: Bosna i Hercegovina*, ožujak 2014. godine.

⁴ *Revidirana strategija za provedbu Aneksa VII Daytonskog mirovnog sporazuma*, 2010. godina, str. 26.

⁵ Torsti, Pilvi, *Segregated Education and Texts: a Challenge to Peace in Bosnia and Herzegovina*, (Segregirano obrazovanje i udžbenici: izazov miru u Bosni i Hercegovini), *International Journal on World Peace*, 2009. godina.

⁶ UNICEF/ICTJ, *Education and Transitional Justice – Opportunities and Challenges for Peacebuilding*, (Obrazovanje i tranzicijska pravda – mogućnosti i izazovi izgradnji mira), 2015. godina, str.4.

⁷ Torsti, Pilvi, *Divergent Stories, Converging Attitudes: A Study in the Presence of History, History Textbooks and the Thinking of youth in Post-War Bosnia and Herzegovina*, (Razilaženje narativa, približavanje stavova: studija o prisutnosti povijesti, udžbenika povijesti i razmišljanjima mladih u poslijeratnoj Bosni i Hercegovini), 2003. godina.

kao jedno od temeljnih prava, u BiH je politika identiteta postala primarno sredstvo koje vlasti koriste kako bi obranili svoje interese od drugih zajednica, što rezultira obrazovnim sustavom koji služi samo tomu da dijeli ljude.⁸ Još 2001. godine Organizacija za gospodarsku suradnju i razvoj istakla je kako je obrazovanje u BiH postalo „talac latentnog nacionalizma.“⁹

Veliki broj traumatiziranih roditelja povratnika odbio je upisati svoju djecu u lokalne škole. Oni su se, razumljivo, bojali izložiti djecu neprijateljski nastrojenoj školskoj okolini, koja je stvorena suprotstavljenim narativima o statusu žrtve i obezvrjeđivanjem njihovog etničkog identiteta. Kako bi se to izbjeglo, a istovremeno osiguralo da oni pohađaju nastavu, roditelji su slali svoju djecu u *ad hoc* uspostavljene škole, često u neprimjerenim privatnim prostorijama (kućama, kafićima ili restoranima), ili prevozili djecu autobusima u škole koje se nalaze u susjednim lokalnim zajednicama u kojima prevladavaju pripadnici njihove etničke skupine. Na primjer, u Usori kod Tešnja (Zeničko-dobojski kanton), u dvorištu lokalne škole napravljena je „škola u šatoru“ za hrvatsku djecu. U tim *ad hoc* uspostavljenim školama, djeca su stjecala obrazovanje sukladno etnocentričnim načelima.

U odgovoru na tu neprihvatljivu situaciju, kao i na zahtjeve roditelja povratnika da se njihovoj djeci omogući pohađanje redovite škole u svojim lokalnim zajednicama, međunarodna zajednica, uključujući Misiju OEES-a, pružila je potporu iznalaženju nekoliko privremenih mjera. Najistaknutija mjera među njima bio je *Privremeni sporazum o zadovoljavanju posebnih potreba i prava djece povratnika iz 2002. godine* (Privremeni sporazum), koji je rezultirao upisom više od 33.000 djece povratnika u škole i zapošljavanjem 1.800 nastavnika povratnika tijekom prve godine njegove primjene. Druge privremene mjere odnosile su se na uklanjanje neprimjerenoga sadržaja u udžbenicima, te osiguravanju odgovarajućih uvjeta za obrazovanje djece povratnika što je kasnije postalo praksa nazvana „dvije škole pod jednim krovom“.

Uspostavljanjem „dvije škole pod jednim krovom“ djeca različite etničke pripadnosti, koja su prethodno pohađala nastavu na različitim lokacijama, dobila su mogućnost koristiti jednu školsku zgradu. To je bilo privremeno rješenje provedeno u iznimno osjetljivom poslijeratnom kontekstu i smatrano je samo prvim korakom ka potpunoj integraciji škola. Međutim, potpunu integraciju tek treba postići, iz razloga navedenih u Poglavlju 6 ovoga izvješća.

Jedan pozitivan korak naprijed, ostvaren tijekom godina na nekim lokacijama, bilo je administrativno i pravno ujedinjenje „dvaju škola pod jednim krovom“. U praksi to znači da prethodno odvojene škole koje se nalaze na istoj lokaciji postaju jedan pravni subjekt, s jednim imenom škole, jednim proračunom, jednim školskim odborom, jednim ravnateljem škole i jednim zamjenikom (obično je jedna od tih osoba Bošnjak, a druga Hrvat, koji se mogu rotirati na toj dužnosti), jednim nastavničkim vijećem, jednim vijećem roditelja i jednim vijećem učenika, kao i istim administrativnim i pomoćnim osobljem. Administrativno i pravno ujedinjene škole još uvijek se suočavaju s izazovima, ali je ovaj pristup pozitivan i mogao bi, uz daljnji rad u drugim oblastima, stvoriti temelj za ukidanje prakse postojanja „dvije škole pod jednim krovom“. Na primjer, Srednja mješovita škola „Žepče“ je osnovana 2004. godine,

⁸ UNESCO IIEP, Clare Magill, *Education and Fragility in Bosnia and Herzegovina. Education in Emergencies and Reconstruction (Obrazovanje i krhkost u Bosni i Hercegovini. Obrazovanje u slučaju izvanrednog stanja i obnove)*, UNESCO IIEP, 2010. godina.

⁹ Organizacija za gospodarsku suradnju i razvoj, Centar za suradnju s državama nečlanicama, *Thematic Review of National Policies for Education – Bosnia and Herzegovina, (Tematski pregled državnih obrazovnih politika – Bosna i Hercegovina)*, 27. rujna 2001. godine.

administrativnim i pravnim ujedinjenjem Srednje mješovite škole i Mješovite srednje škole. Iako se nastava još uvijek izvodi prema nastavnom planu i programu Zeničko-dobojskog kantona na bosanskom jeziku i nastavnom planu i programu Hercegovačko-neretvanskog kantona na hrvatskom jeziku, ta škola ima određen broj pozitivnih odlika. One uključuju neke nastavnike koji rade u obje škole, zajednički ulaz, zajedničke stručne i izvannastavne aktivnosti, kao i zajedničku dvoranu za tjelesni odgoj, knjižnicu, školski restoran i zbornicu. Štoviše, škole više ne rade u različitim smjenama vrijeme, omogućavajući time interakciju među djecom.

Daytonski mirovni sporazum i uloga međunarodne zajednice u BiH

Suvremeni pristupi poslijeratnoj tranziciji prepoznaju kako obrazovanje nije samo jedno od temeljnih ljudskih prava, nego također i važan aspekt pomirenja i tranzicijske pravde. Podjele u obrazovanju unutar BiH mogu djelomično biti pripisane propustu Daytonskog mirovnog sporazuma da obrazovanju posveti pozornost kao konkretnoj oblasti. Obrazovanje se spominje samo u Članku 1 Aneksa VI Daytonskog mirovnog sporazuma koji se odnosi na „Temeljna prava i slobode” i ograničeno je na pravo pojedinca na obrazovanje. Kao rezultat toga, postojalo je u značajnoj mjeri diskrecijsko pravo u odnosu na tranzicijske aspekte obrazovanja, bez minimalnih standarda ili mjera kojima bi se spriječilo da obrazovanje postane sredstvo podjele.

Štoviše, nijedna međunarodna organizacija nije imala mandat nadgledati obrazovnu reformu u BiH. Odmah nakon završetka sukoba, međunarodna zajednica je za prioritet postavila pitanja kao što su sigurnost, izbori, povrat imovine, dobra uprava i gospodarski razvoj, dok je „neproblematično” pitanje reforme obrazovanja ostavljeno po strani. Misija OESS-a je 2002. godine, sukladno mandatu koji joj je dan Daytonskim mirovnim sporazumom i uz potporu Stalnoga vijeća OESS-a, počela koordinirati rad međunarodne zajednice u sektoru obrazovanja. Na sastanku Vijeća za provedbu mira održanom u studenome 2002. godine, ministri obrazovanja zajednički su predstavili Strategiju reforme obrazovanja BiH, izrađenu uz potporu Misije OESS-a.¹⁰ Strategija je uključivala i obvezu entitetskih i kantonalnih ministarstava da „ukinu segregaciju i diskriminaciju putem obrazovanja.”

Praksa „dvije škole pod jednim krovom” je ne samo u suprotnosti s načelima Strategije reforme obrazovanja BiH, već i s međunarodnim obvezama koje je preuzela BiH i domaćim zakonodavstvom u oblasti obrazovanja. Misija OESS-a i šira međunarodna zajednica dosljedno pozivaju ministre obrazovanja Zeničko-dobojskog kantona, Kantona Središnja Bosna i Hercegovačko-neretvanskog kantona da prevladaju ovu praksu. Misija OESS-a, zajedno s drugim međunarodnim partnerima, predložila je i zalaže se za administrativno i pravno ujedinjenje „dvaju škola pod jednim krovom”, a izravno je pomogla takvo ujedinjenje škola u Zeničko-dobojskom kantonu¹¹ kao i ujedinjenje Gimnazije Mostar. Međutim, ukupno gledano, ostvaren je samo minimalan uspjeh.

Iako je međunarodna zajednica kritizirana zbog nedovoljnog napretka glede pitanja „dvije škole pod jednim krovom”, ovim izvješćem jasno se naglašava kako je održivi napredak jedino moguć tako što će vlasti u BiH prepoznati problem i preuzeti odgovornost za daljnje korake.

¹⁰<https://www.osce.org/bih/58671>

¹¹Osnovna škola „Novi Šeher”, Maglaj, Osnovna škola „Vareš”, Vareš, Srednja mješovita škola „Žepče”, Žepče, Osnovna škola „Kulin Ban”, Tešanj

Poglavlje 2 – Trenutačno stanje i zašto je to problem

Značajke „dvaju škola pod jednim krovom“ razlikuju se od slučaja do slučaja. Međutim, provodeći segregaciju djece, sve one učvršćuju osjećaje podjele i ideju umjetnih razlika. U poslijeratnoj BiH, time se njeguje nepovjerenje, otežava pomirenje i to predstavlja dugoročnu prijetnju stabilnosti i gospodarskom napretku. Sadašnji sustav je također gospodarski neučinkovit, što ima utjecaj na kvalitetu nastave.

Značajke „dvaju škola pod jednim krovom“

Vlasti u BiH nisu se dogovorile oko definicije „dvije škole pod jednim krovom“. Međutim, vidljivi pokazatelji tih škola su zgrade, ili skup zgrada, u kojima se prije rata nalazila jedna osnovna ili srednja škola, ali se sada tu nalaze dvije škole. Djeca istoga uzrasta koja pohađaju iste ili slične programe na istoj lokaciji podijeljena su na temelju etničke pripadnosti. U nekim slučajevima, djeca koriste odvojene ulaze, ili pohađaju nastavu u različitim smjenama, ili su jedna od drugih odvojena fizičkim ili zaprekama druge vrste.

Temeljem kriterija navedenih u Dodatku, zaključak izvješća je kako postoji 56 škola (na 28 lokacija), uključujući matične i područne škole, u kojima se javlja praksa „dvije škole pod jednim krovom“ (46 osnovnih škola i 10 srednjih škola).

Fizičko razdvajanje učenika u ovakvim školama događa se u Kantonu Središnja Bosna i Hercegovačko-neretvanskom kantonu. To se događa:

- Putem potpune podjele školske zgrade i odvojenih ulaza, kao u slučaju Mješovite srednje škole „Gornji Vakuf“ i Srednje škole „Uskoplje“ u Gornjem Vakufu-Uskoplju (vidi Dodatak 2.1.8 i 3.1.6);
- Putem različitih smjena, kao u slučaju Mašinsko-saobraćajne srednje škole i Srednje prometne škole u Mostaru (vidi Dodatak 2.1.6 i 3.1.3-3.1.5); i
- Kroz postojanje različitih zgrada u istom školskom dvorištu, kao na primjer u Vitezu gdje postoji glavna zgrada, u kojoj se nastava odvija na hrvatskom jeziku, i aneks, u kojemu se nastava odvija na bosanskom jeziku (vidi Dodatak 2.1.15 i 2.1.17).

U samo dva slučaja se zajedničke nastavne ili izvannastavne aktivnosti organiziraju između tih škola (Dodatak 3.1.1 i Dodatak 2.1.6). Učenici u ostala 52 slučaja „dvije škole pod jednim krovom“ angažiraju se u zajedničkim aktivnostima samo ako ih pokrene treća strana, a one su obično ograničenoga trajanja.

U nekim slučajevima, imena škola i školsko okruženje su također neprimjereni i neusklađeni s *Kriterijima za nazive i simbole škola i školske manifestacije*¹², što negativno utječe na odnose među tim školama, njihovim učenicima i osobljem. Na primjer, Osnovna škola „Lipanjke zore“ u Višićima (općina Čapljina) dobila je ime po ratnoj operaciji iz 1992. godine u kojoj su snage

¹²Izradio ih je Koordinacijski odbor za praćenje provedbe *Privremenoga sporazuma* iz 2004. godine, s ciljem omogućavanja inkluzivne školske okoline u kojoj su svi rado prihvaćeni.

Hrvatskoga vijeća obrane (HVO) pobijedile snage Jugoslavenske narodne armije (JNA). Ta škola također proslavlja datum te pobjede kao dan škole (vidi Dodatak 3.1.2 i 3.1.1).

Prijetnje pomirenju i budućoj stabilnosti

Bez obzira na njihove razlike, sve „dvije škole pod jednim krovom“, provodeći segregaciju djece, učvršćuju osjećaj podjele, etničke predrasude i ideju umjetnih razlika. U poslijeratnom kontekstu BiH, time se otežava pomirenje i to izaziva iznimnu zabrinutost za budućnost države.

Obrazovanje je temeljno sredstvo uz pomoć kojega se znanje, uključujući sjećanja i nasljeđe sukoba, prenosi među različitim generacijama. Ukoliko se o tomu ne vodi računa, ta sjećanja i nasljeđe potencijalno mogu „stvoriti uvjete za višestruko ponavljanje ciklusa mržnje i nasilja“.¹³ U „dvije škole pod jednim krovom“ djecu uče, i to ne samo fizičkim razdvajanjem, da se razlikuju u odnosu na svoje vršnjake.¹⁴ Takvih predrasuda, usađenih u ranoj dobi života, teško se osloboditi. Kao što je uočeno u drugim zemljama u kojima su učenici razdvajani na temelju vjerske pripadnosti, „razdvajanjem su naglašene razlike i potaknuta međusobna nezainteresiranost i što je možda još važnije, međusobno nepovjerenje“.¹⁵ Kada se svemu tomu doda ono što djeca mogu čuti ili pročitati u medijima, na ulici ili kod kuće, jasno je da se djeca ne mogu oduprijeti prihvaćanju ideje o tomu da se „drugima“ ne smije vjerovati.

Suprotno onomu što bi obrazovanjem trebalo postići, a to je „promicanje razumijevanja, tolerancije i prijateljstva među pripadnicima svih naroda, rasa ili vjerskih skupina“¹⁶ – u „dvije škole pod jednim krovom“ djeca uče kako postoji samo jedan ispravan stav, i to stav njihove vlastite etničke skupine, te da on isključuje sve druge stavove, unatoč činjenici da su svi građani iste zemlje. „Dvije škole pod jednim krovom“ treba promatrati kao izravnu prijetnju dugoročnoj stabilnosti u BiH.

Utjecaj na kvalitet izvođenja nastave

Ova praksa također ima negativan utjecaj na kvalitet izvođenja nastave.¹⁷ Iako se novčana sredstva troše na održavanje sustava „dvaju škola pod jednim krovom“, ta sredstva ne troše se na unaprjeđenje školske infrastrukture, obuku nastavnika, nabavu boljih nastavnih sredstava ili izvođenje izvannastavnih aktivnosti. Time se pogoršavaju već postojeće manjkavosti oblasti obrazovanja u BiH. Iako je negativan utjecaj „dvaju škola pod jednim krovom“ na financijsku održivost obrazovnog sustava u BiH neznatan, utjecaj koji takav sustav obrazovanja ima na učenike je ogroman.

¹³UNICEF/ICTJ, *Education and Transitional Justice – Opportunities and Challenges for Peacebuilding (Obrazovanje i tranzicijska pravda – Prilike i izazovi izgradnji mira)*, 2015. godina, str. 5.

¹⁴ Torsti, Pilvi, *Segregated Education and Texts: a Challenge to Peace in Bosnia and Herzegovina, (Razdvojeno obrazovanje i tekstovi: izazovi miru u Bosni i Hercegovini)*, *International Journal on World Peace*, 2009.

¹⁵ UNICEF, *The Two Faces of Education in Ethnic Conflict – Towards a Peacebuilding Education for Children (Dva lica obrazovanja u etničkom sukobu – u susret izgradnji mira kroz obrazovanje djece)*, 2000.

¹⁶ Članak 26 *Opće deklaracije o pravima čovjeka*

¹⁷Nažalost, u Bosni i Hercegovini nije proveden veliki broj međunarodnih testiranja. Dok BiH čeka rezultate PISA testiranja koje je provedeno u svibnju 2018. godine, jedini drugi dostupan izvor informacija odnosi se na rezultate TIMSS testiranja (trendovi postignuća učenika iz matematike i predmeta prirodnih znanosti) iz 2007. godine, koji su ukazali na loše poznavanje matematike i prirodnih znanosti među testiranim učenicima u BiH. (Izvor: Lejla Dragnić, *Kvaliteta i troškovi obrazovanja u BiH, Školegijum*, 2013).

Tijekom 2016. godine, BiH je utrošila 4,42% bruto nacionalnoga dohotka na javni sustav obrazovanja.¹⁸ Veći dio izdvojenih sredstava utrošen je na isplatu plaća, a ograničena sredstva utrošena su na unaprjeđenje školske infrastrukture, obuku nastavnika ili nabavu nastavnih sredstava i opreme.¹⁹ Kvalitet obrazovanja u BiH nije razmjern iznosu utrošenih javnih sredstava. Iako je tijekom protekloga desetljeća uočeno opadanje broja učenika, ukupni broj nastavnoga osoblja i dalje raste, što otvara niz pitanja u svezi s učinkovitošću utroška sredstava u ovoj oblasti.²⁰

Neosporna je činjenica kako roditelji žele najbolje moguće obrazovanje za svoju djecu, a isto je tako neosporno kako postojeći sustav ne pruža takvo obrazovanje. Na temelju jedine dostupne usporedive procjene provedene 2007.²¹ godine, i nedostatka strukturnih promjena glede kvalitete obrazovanja, očito je kako sustav obrazovanja u BiH proizvodi mlade ljude koji nisu spremni za život u sve konkurentnijem i sve raznovrsnijem suvremenom svijetu. Iako je to veoma loše za svako dijete pojedinačno, kada se uzmu u obzir i drugi izazovi prisutni u sustavu obrazovanja, jasno je da postoje i šire implikacije po razvoj države u cjelini. Rečeno jednostavnim jezikom, obrazovanje djece u BiH nije na zadovoljavajućoj razini da bi zemlju usmjerilo prema 21. stoljeću. Iako „dvije škole pod jednim krovom“ čine relativno nizak postotak u ukupnom broju škola, one veoma dobro oslikavaju ukupnu neučinkovitost obrazovanja u BiH.

Poglavlje 3 - Trendovi

Stanje se ne popravlja. Naprotiv, postoje pokušaji osnivanja novih škola ovoga tipa, suprotno željama učenika. Nove jednonacionalne škole osnovane su u područjima s mješovitim sastavom stanovništva, a neka djeca prevoze se do škola u područjima u kojima predstavljaju etničku većinu. Ove mjere neće pomoći ni procesu pomirenja, niti procesu pripreme mladih za ostvarenje uspjeha u 21. stoljeću.

Unatoč nastojanjima međunarodne zajednice, praksa „dvije škole pod jednim krovom“ prerasla je iz privremene mjere u trajan model rada, a u nekim područjima uočena su i dodatna pogoršanja.

Nedavno je došlo do pokušaja osnivanja nove „dvije škole pod jednim krovom“ u Jajcu (Kanton Središnja Bosna). Dvije srednje škole u Jajcu izvode nastavu po nastavnom planu i programu na hrvatskom jeziku. Navodno reagirajući na diskriminaciju djece bošnjačke nacionalnosti u srednjim školama u Jajcu, u srpnju 2016. godine, Skupština Kantona Središnja Bosna donijela je odluku o osnivanju još jedne srednje škole. Ta škola izvodila bi nastavu sukladno nastavnom planu i programu Kantona Središnja Bosna na bosanskom jeziku, a školske prostorije dijelila bi s postojećim srednjim školama. To bi dovelo do razdvajanja djece različitih nacionalnosti, te

¹⁸ Postotak također uključuje i javno visoko obrazovanje. Agencija za statistiku BiH, *Bruto domaći proizvod prema proizvodnom, dohodovnom i rashodnom pristupu, 2016*, Sarajevo, 2018.

¹⁹ USAID/BiH MEASURE-BiH, *Overview of Main Challenges in Primary and Secondary Education in BiH, (Pregled glavnih izazova prisutnih u osnovnom i srednjem obrazovanju)*, 2016.

²⁰ CPU, *Analiza ključnih čimbenika i preporuke za povećanje učinkovitosti osnovnog obrazovanja u BiH*, 2013.

²¹ TIMSS (Trendovi postignuća učenika iz matematike i predmeta prirodnih znanosti), 2007.

osnivanja prve nove škole ove vrste od 2002. godine. Skupina učenika bošnjačke i hrvatske nacionalnosti pokazala je hrabrost i usprotivila se, te javno osudila odluku, odbacujući stavove političara i tražeći pravo na nastavak zajedničkoga obrazovanja. Međunarodna zajednica podržala je njihov stav. Upornost učenika i moralni autoritet koji su pokazali privukao je pozornost medija i doveo do odustajanja mjerodavnih vlasti od prvobitne namjere. U ovom trenutku, to pitanje više nije predmet razmatranja, iako je, službeno govoreći, odluka Skupštine Kantona još uvijek na snazi.

Daljnje podjele učenika vidljive su i u izgradnji novih školskih zgrada, što vodi osnivanju jednonacionalnih škola i potpunom razdvajanju učenika prema etničkoj pripadnosti. Nakon administrativnoga ujedinjenja „dvaju škola pod jednim krovom“ u Tešnju, 2009. godine, prestalo se s izvođenjem nastave na dva nastavna plana i programa, zbog osnivanja nove škole u susjednoj Usori, u kojoj se izvodi nastava isključivo prema nastavnom planu i programu na hrvatskom jeziku. Zahvaljujući financijskoj potpori stranih donatora, stvorena je mogućnost za osnivanje ove škole i prijevoz djece iz reda hrvatskoga naroda autobusima iz Tešnja, što znači kako je u ovom slučaju, administrativno ujedinjena škola postala jednonacionalna škola.

Može se očekivati da će, do sada zajednička sportska dvorana u Kiseljaku, postati jednonacionalna nakon izgradnje nove dvorane u 2019. godini, namijenjene isključivo učenicima iz reda bošnjačkoga naroda. Administrativno i pravno ujedinjena škola u Novom Šeheru (Maglaj) mogla bi postati jednonacionalna izgradnjom nove škole u obližnjoj općini Žepče, i ovoga puta financiranom sredstvima stranih donatora. Slično tomu, zbog proširenja i radova na moderniziranju dijelova „dvaju škola pod jednim krovom“ koje koriste pripadnici samo jednoga naroda, dodatno se produbljuju već prisutne podjele. Primjer takve prakse zabilježen je u Vitezu 2014. godine, kada je došlo do renoviranja dodatnog objekta uz glavnu školsku zgradu, zahvaljujući financijskoj potpori stranoga donatora (Dodatak 2.1.17). Iako je namjera da se učenicima pruže bolji uvjeti kroz izgradnju novih ili sanaciju postojećih objekata pozitivna, ograničavanje takvoga pristupa boljim uvjetima na pripadnike samo jednoga naroda negativna je pojava koja vodi daljnjim podjelama.

Stvaranje jednonacionalnih škola u višenacionalnim sredinama nije rješenje. Zapravo, takva praksa predstavlja korak unazad, koji vodi daljnjem razdvajanju djece na temelju njihove pripadnosti određenom narodu. Izgradnja novih jednonacionalnih škola ili školskih objekata za učenike „dvaju škola pod jednim krovom“, samo dodatno produbljuje problem razdvajanja i obrazovanja kojim se uvažavaju stavovi samo jedne skupine. Prijevozom djece jedne nacionalne skupine u drugu školu unutar ili izvan zajednice u kojoj žive, također dodatno pojačava poimanje svijeta u kojem smo „mi“ nasuprot „njih“.

Poglavlje 4 – Zašto ova praksa predstavlja diskriminaciju/segregaciju

Postojanje „dvaju škola pod jednim krovom“ predstavlja kršenje međunarodnih konvencija, kao i domaćih propisa. U školama ove vrste, učenici imaju mogućnost pohađati nastavu u jednoj od dvije škole, ali praksa pokazuje da oni zapravo pohađaju onu školu u kojoj dominira njihov konstitutivni narod, jer je školsko okruženje, uključujući nastavni plan i program, naklonjena samo jednoj etničkoj skupini. Zbog tog razloga se postojanje ovakvih škola može smatrati primjerom segregacije, jer segregacija označava čin podjele učenika na temelju različitih kriterija, suprotno temeljnim načelima ljudskih prava i sloboda, te procesu pomirenja.

Međunarodni pravni okvir

Praksa postojanja „dvije škole pod jednim krovom“ jasan je primjer diskriminacije, i kršenja međunarodnih konvencija o zaštiti ljudskih prava koje je BiH ratificirala, kako slijedi:

- **Opća deklaracija o ljudskim pravima** navodi da svatko ima pravo na obrazovanje. Pored toga, kaže: „Obrazovanje treba biti usmjereno na puni razvitak ljudske osobnosti i na učvršćivanje poštovanja ljudskih prava i temeljnih sloboda. Ono treba unaprijeđivati razumijevanje, toleranciju i prijateljstvo među svim narodima, rasnim i vjerskim skupinama, i treba unaprijeđivati djelatnost Ujedinjenih naroda na održavanju mira.“
- **Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima** prepoznaje pravo na obrazovanje i kaže: „Obrazovanje treba imati za cilj pun razvoj ljudske osobnosti i dostojanstva i pojačati poštovanje prava čovjeka i temeljnih sloboda. (...) obrazovanje treba omogućiti svakoj osobi da igra korisnu ulogu u slobodnom društvu, da potpomaže razumijevanje, toleranciju i prijateljstvo među svim narodima i svim rasama, etničkim ili vjerskim skupinama (...).“ Pored toga, paktom se pozivaju države članice: „da jamče kako će sva prava koja su u njemu formulirana biti ostvarivana bez ikakve diskriminacije temeljene na rasi, boji, spolu, jeziku, političkom ili kakvom drugom mišljenju, nacionalnom ili socijalnom podrijetlu, imovinskom stanju, rođenju ili kakvoj drugoj okolnosti“.
- **Konvencija o pravima djeteta** prepoznaje pravo svakoga djeteta na obrazovanje, te kaže kako obrazovanje, između ostalog, mora biti usmjereno na: „(b) razvoj poštovanja ljudskih prava i temeljnih sloboda (...); (c) razvoj poštovanja roditelja djeteta, njegovog ili njezinog vlastitoga kulturnoga identiteta, jezika i vrijednosti, nacionalnih vrijednosti države u kojoj dijete živi, države odakle on ili ona potječe, te civilizacija drukčijih od njegove ili njezine; (d) pripremu djeteta na odgovoran život u slobodnom društvu, u duhu razumijevanja, mira, tolerancije, ravnopravnosti spolova, prijateljstva među svim narodima, etničkim, nacionalnim i vjerskim skupinama i osobama autohtonoga statusa“.

- **Međunarodna konvencija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije** obvezuje države potpisnice: „(...) na zabranu i ukidanje rasne diskriminacije u svim njezinim oblicima i zajamčena prava svakog, bez obzira na rasu, boju kože ili nacionalno i etničko podrijetlo, zatim, na ravnopravnost pred zakonom (...)“. Konvencijom se također osuđuje rasna segregacija i aparthejd i poziva države potpisnice da „spriječe, zabrane i iskorijene svaku praksu ove prirode na teritorijima pod njihovom nadležnošću“, te da „ne dopuste javnim vlastima ili javnim institucijama bilo na državnoj ili lokalnoj razini promicanje ili poticanje rasne diskriminacije“. Nadalje, konvencijom se pozivaju države potpisnice da: „(...) usvoje trenutačne i djelotvorne mjere, osobito na polju nastavnoga procesa, obrazovanja, kulture i informiranja, s ciljem borbe protiv predrasuda koje vode ka rasnoj diskriminaciji, te s ciljem promicanja razumijevanja, tolerancije i prijateljstva među narodima i rasnim ili etničkim skupinama“.
- **Konvencija protiv diskriminacije u obrazovanju** potvrđuje obveze opisane u Općoj deklaraciji o ljudskim pravima, osobito u smislu obrazovanja, te dalje obvezuje strane potpisnice da: „(...) ukinu svaku zakonsku odredbu i svaki administrativni napatuk, te da obustave svaku administrativnu praksu koja podrazumijeva diskriminaciju u obrazovanju“.
- **Europska konvencija o ljudskim pravima** i njezini protokoli, koji se izravno primjenjuju u BiH i imaju prevlast nad domaćim zakonima, propisuje da „nijednoj osobi ne smije biti uskraćeno pravo na obrazovanje“ i uvodi opću zabranu diskriminacije „na bilo kojem temelju, kao što je spol, rasa, boja kože, jezik, vjera, političko ili neko drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno podrijetlo, povezanost s nacionalnom manjinom, imovina, te status po rođenju ili neki drugi status“.

Ukratko, ostvarenje bilo kojeg ljudskog prava, uključujući tu i pravo na obrazovanje, mora biti usklađeno s temeljnim načelima ravnopravnosti i nediskriminacije. Kao što je opisano u nastavku teksta, niz međunarodnih tijela zaključio je kako „dvije škole pod jednim krovom“ ne zadovoljavaju taj uvjet.

Kada je u pitanju praksa „dvije škole pod jednim krovom“ svaki učenik, bilo koje pripadnosti, može se zakonito upisati u bilo koju od dvije škole. U stvarnosti postoje mnogobrojne zapreke koje stoje pred učenicima koji bi željeli pohađati školu koja ne odražava njihov nacionalni identitet, uključujući tu sate vjeronauka, simbole i nazive škola, nastavne planove i programe te ukupne stavove koji prevladavaju u tim sredinama. To dovodi do *de facto* segregacije djece iste dobi koja pripadaju različitim konstitutivnim narodima i njihovog školovanja u jednonacionalnim učionicama, u istoj školskoj zgradi.

Međunarodna tijela uporno su pozivala vlasti u BiH da prekinu s praksom diskriminacije i segregacije u obrazovanju, uključujući tu i praksu „dvije škole pod jednim krovom“.

- **Povjerenstvo UN-a za ukidanje rasne diskriminacije** 2015. godine izjavilo je sljedeće: „(...) i dalje izražavamo zabrinutost zbog značajne nacionalne segregacije unutar sustava obrazovanja u pojedinim državama potpisnicama konvencije, kao što je praksa „dvije škole pod jednim krovom“, i ponovno ističemo svoju zabrinutost zbog činjenice da segregacija u obrazovanju na teritoriju država potpisnica konvencije produbljuje razdvojenost, nepovjerenje i strah od „drugih“ (...)“²²

²² Povjerenstvo UN-a za ukidanje rasne diskriminacije, *Concluding Observations on the Ninth to Eleventh Periodic Reports of Bosnia and Herzegovina (Zaključna razmatranja o devetom i jedanaestom periodičnom izvješću o Bosni i Hercegovini)*, 12. lipnja 2015.

- **Posebna izvjestiteljica UN-a za ljudska prava** u oblasti kulturnih prava, 2014. godine istaknula je sljedeće: "(...) Prevelik naglasak na kulturološkim razlikama, uključujući tu i razlike glede jezika, koristi se kako bi se opravdala praksa kojom se provodi segregacija učenika na temelju njihove pripadnosti određenom narodu. Posebna izvjestiteljica naglašava kako se u ovom slučaju radi o veoma pogrešnom tumačenju kulturnih prava, što nikako ne smije služiti kao izgovor za provedbu politike segregacije."²³
- **Povjerenstvo UN-a za prava djeteta** istaknulo je 2012. godine: "(...) Diskriminacija u oblasti obrazovanja i dalje je rasprostranjena pojava, koja obuhvaća nastavak postojanja „dvaju škola pod jednim krovom“, kao i primjenu politike rada jednonacionalnih škola na teritoriju države potpisnice konvencije, gdje se na satima učenici razdvajaju na temelju njihove nacionalne pripadnosti, što dovodi do pojave da djeca pohađaju samo one škole namijenjene pripadnicima njihovoga naroda. Sukladno članku 2 Konvencije, Povjerenstvo poziva državu potpisnicu: [...] (b) da odmah ukine praksu segregacije djece u školama na temelju njihove nacionalne pripadnosti prestankom primjene modela „dvije škole pod jednim krovom“ i jednonacionalnih škola, te da čineći to pruži primjerenu potporu i odgovarajuću obuku za osoblje, s ciljem ostvarivanja nacionalne raznolikosti i integracije u školama."²⁴
- **Vijeće Europe** u svojim post pristupnim zahtjevima, od BiH traži da "zadrži postojeći tijek reformi i nastavi s reformama u oblasti obrazovanja, te da eliminiira sve oblike segregacije i diskriminacije na temelju nacionalnog podrijetla".²⁵ 2018. godine, **Parlamentarna skupština Vijeća Europe** pozvala je BiH da „žurno poduzme sve potrebne mjere s ciljem provedbe svoje obveze da eliminiira segregaciju i asimilaciju u obrazovanju."²⁶
- **Europski parlament** u više navrata izrazio je zabrinutost zbog diskriminacije i segregacije u obrazovanju, te je u tom smislu 2017. godine izjavio da: „(...) poziva na žurno usvajanje konkretnih mjera kojima se unaprjeđuje učinkovitost u sustavu obrazovanja i ukida praksa segregacije, uz istovremena jamstva ostvarivanja prava na jednake mogućnosti u obrazovanju na svim službenim jezicima u uporabi u BiH; (...) te izražava žaljenje zbog sporoga napretka u rješavanju problema „dvaju škola pod jednim krovom“, jednonacionalnih škola i ostalih oblika segregacije i diskriminacije u školama."²⁷
- **Upravni odbor Vijeća za provedbu mira** u kolovozu 2017. godine pozvao je BiH da "pronađe trajna rješenja za svladavanje problema diskriminirajuće prakse u obrazovanju, kakvo se može vidjeti u praksi „dvije škole pod jednim krovom“."²⁸ Upravni odbor Vijeća za provedbu mira također je u više navrata isticao važnost prestanka politiziranja, diskriminacije i segregacije, te ostvarivanja inkluzivnoga obrazovanja, u interesu promicanja pomirenja, održivog mira i gospodarskog razvoja.²⁹

²³ Generalna skupština UN-a: Vijeće UN-a za ljudska prava, 3. ožujka 2014.

²⁴ Povjerenstvo UN-a o pravima djeteta, *Concluding Observations: Bosnia and Herzegovina (Zaključna razmatranja: Bosna i Hercegovina)*, 5. listopada 2012.

²⁵ Parlamentarna skupština Vijeća Europe: Povjerenstvo za politička pitanja, *Zahtjev Bosne i Hercegovine za članstvo u Vijeću Europe*, 5. prosinca 2001.

²⁶ Parlamentarna skupština Vijeća Europe, *Ispunjenje obveza Bosne i Hercegovine*, 24. siječnja 2018.

²⁷ Europski parlament, *Rezolucija o Izvješću Povjerenstva o Bosni i Hercegovini za 2016. godinu*, 15. veljače 2017.

²⁸ *Komunike Upravnog odbora Vijeća za provedbu mira*, 12. kolovoza 2017.

²⁹ *Komunike Upravnog odbora Vijeća za provedbu mira*, prosinac 2015., kolovoz 2016. i prosinac 2016.

Propisi u BiH

Praksa „dvije škole pod jednim krovom“ također krši propise u BiH. Postoje izričite zakonske odredbe, kako na razini države, tako i na nižim razinama, kojima se zabranjuje diskriminacija i segregacija kao oblik diskriminacije.

- **Okvirni zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju u BiH**, u članku 3. propisuje da su opći ciljevi obrazovanja: „(...) c) promicanje poštovanja ljudskih prava i temeljnih sloboda, i priprema svake osobe za život u društvu koje poštuje načela demokracije i vladavine prava; d) razvijanje svijesti o pripadnosti državi Bosni i Hercegovini, vlastitom kulturnom identitetu, jeziku i tradiciji, (...) upoznavajući i uvažavajući druge i drukčije, poštujući različitosti i njegujući međusobno razumijevanje, toleranciju i solidarnost među svim ljudima, narodima i zajednicama u Bosni i Hercegovini i svijetu“. Zakonom se također propisuje da „svako dijete ima jednako pravo pristupa i jednake mogućnosti sudjelovanja u odgovarajućem obrazovanju, bez diskriminacije po bilo kojem temelju“. ³⁰
- **Zakon o zabrani diskriminacije u BiH** u članku 2. jasno definira diskriminaciju: „Diskriminacijom će se, u smislu ovoga zakona, smatrati svako različito postupanje uključujući svako isključivanje, ograničavanje ili davanje prednosti utemeljeno na stvarnim ili pretpostavljenim temeljima prema bilo kojoj osobi ili skupini osoba i onima koji su s njima u rodbinskoj ili drugoj vezi na temelju njihove rase, boje kože, jezika, vjere, etničke pripadnosti, invaliditeta, starosne dobi, nacionalnog ili socijalnog podrijetla, veze s nacionalnom manjinom, političkog ili drugog uvjerenja, imovinskog stanja, članstva u sindikatu ili drugom udruženju, obrazovanja, društvenog položaja i spola, seksualne orijentacije, rodnog identiteta, spolnih značajki, kao i svaka druga okolnost koja ima za svrhu ili posljedicu da bilo kojoj osobi onemogući ili ugrožava priznavanje, uživanje ili ostvarivanje na ravnopravnom temelju, prava i sloboda u svim oblastima života.“

Istim Zakonom u članku 4. propisani su različiti oblici diskriminacije, uključujući tu i segregaciju. Segregacija je definirana kao „djelo kojim (fizička ili pravna) osoba odvaja druge osobe na temelju jedne od nabrojanih osnova iz članka 2. ovoga Zakona.“

³⁰ Članci 3 i 4 *Okvirnoga zakona o osnovnom i srednjem obrazovanju u BiH* (Službeni glasnik BiH br.: 18/03)

Poglavlje 5 – Presude sudova u BiH

Vrhovni sud FBiH postupao je u dva predmeta u svezi s diskriminacijom. U Mostaru je praksa „dvije škole pod jednim krovom“ ocijenjena kao diskriminirajuća. U Travniku, sud je ocijenio kako tužitelj nije dokazao kao vjerojatnu činjenicu da su djeca bila fizički razdvojena na temelju njihove nacionalne pripadnosti, te da nije predočio dostatne dokaze o diskriminirajućem postupanju. Ono što je važno istaknuti kada je u pitanju slučaj iz Travnika jeste sudska odluka u kojoj se navodi da tužitelj nije učinio *prima facie* slučaj ili učinio vjerojatnim da je diskriminacija postojala što nije isto što i zaključak da nije bilo diskriminacije.

Udruženje za pružanje pravne pomoći *Vaša Prava BiH*, pokrenula je tužbe 2011. godine pred općinskim sudovima u Mostaru i Travniku, tvrdeći da je došlo do diskriminacije i segregacije na temelju etničke pripadnosti postojanjem prakse „dvije škole pod jednim krovom“.

Udruženje *Vaša Prava BiH* prvo je pokrenulo tužbu pred Općinskim sudom u Mostaru u svezi s osnovnim školama u Stocu i Čapljini. Općinski sud u Mostaru presudio je da organiziranje nastave u javnim školama na temelju etničke podjele i primjenjivanje nastavnih planova i programa temeljenih na etničkim načelima predstavlja diskriminirajuće postupanje optuženih (Ministarstva prosvjete, znanosti, kulture i športa Hercegovačko-neretvanskog kantona, Osnovne škole Stolac i Osnovne škole Čapljina). U lipnju 2013. godine, u žalbenom postupku, Kantonalni sud u Mostaru poništio je prvostupanjsku presudu i odbacio predmet kao nepravovremen. U kolovozu 2014. godine, Vrhovni sud FBiH, u pravomoćnoj obvezujućoj presudi donesenoj u žalbenom postupku, preinačio je presudu Kantonalnoga suda i utvrdio da su optuženi počinili diskriminaciju na temelju etničke pripadnosti. Nažalost, odluka Vrhovnoga suda FBiH nije provedena te nisu poduzete nikakve pravne radnje s ciljem njezine provedbe.

Osim toga, pokrenut je i postupak pred Općinskim sudom u Travniku, koji se odnosio na praksu „dvije škole pod jednim krovom“ na cjelokupnom teritoriju Kantona Središnja Bosna (KSB). Tužena strana u tom postupku bilo je Ministarstvo obrazovanja, znanosti, kulture i sporta KSB. Općinski sud u Travniku odbacio je tvrdnje o diskriminaciji kao neutemeljene, što je u prosincu 2015. godine potvrđeno u presudi Kantonalnoga suda u Novom Travniku. U listopadu 2017. godine, Vrhovni sud FBiH potvrdio je pravne argumente sudova na nižoj razini.

U svom obrazloženju, Vrhovni sud FBiH objasnio je razliku između dva predmeta proizašlu iz činjenice da se predmet iz Mostara odnosio na konkretne škole, kao i na Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i sporta tog kantona, dok se predmet iz Travnika odnosio samo na Ministarstvo obrazovanja, znanosti, kulture i sporta KSB, bez navođenja konkretnih škola. Nadalje, Vrhovni sud FBiH obrazložio je kako udruženje *Vaša prava BiH* nije očigledno (*prima facie*) dokazalo da je u KSB izvršena diskriminacija u obliku segregacije, dok je u Mostaru dokazano da je do diskriminacije došlo u dvije spomenute škole.

Odluka Vrhovnoga suda FBiH u predmetu iz Travnika otvara nekoliko pitanja:

- S ciljem jačanja pozicije tužitelja, drugim riječima, navodne žrtve, Zakon o zabrani diskriminacije predviđa mogućnost intervencije treće strane na strani tužitelja. Međutim, u predmetu koji se odnosi na KSB, vijećima roditelja učenika osnovnih i srednjih škola iz kantona bilo je dopušteno intervenirati na strani optuženog. Tužitelj se usprotivio takvoj odluci, ali je sud zanemario prigovore i postupio u suprotnosti s odredbama Zakona o zabrani diskriminacije.
- Unatoč nizu dokaza koje je predočio tužitelj, uključujući tu i brojna izvješća međunarodnih organizacija kojima se oštro osuđuje praksa „dvije škole pod jednim krovom“ koja je označena kao primjer segregacije, Vrhovni sud FBiH zaključio je da tužitelj nije zadovoljio zahtjeve *prima facie* slučaja, čime bi teret dokazivanja bio prebačen na optuženog.
- Činjenica da je sud prihvatio obrazloženje tuženog kako je pravo na obrazovanje na materinskom jeziku sukladno Konvenciji o pravima djeteta otvara ozbiljna pitanja, budući da je povjerenstvo za provedbu ove konvencije izravno osudilo diskriminirajuću praksu „dvije škole pod jednim krovom“. Nadalje, Konvencija o pravima djeteta ne propisuje opće pravo da se nastava izvodi na nečijem materinskom jeziku.
- Pravno uporište za postojanje dva nastavna plana i programa i pravo roditelja da izaberu školu/nastavni plan i program za svoju djecu, Općinski sud u Travniku nalazi u Konvenciji protiv diskriminacije u obrazovanju i to navodi u obrazloženju presude. Ovakvo obrazloženje je zabrinjavajuće jer uživanje prava mora biti uravnoteženo kako se ne bi kršila prava drugih.
- Drugim riječima, u kontekstu BiH s njezina tri konstitutivna naroda i paritetom u smislu tri jezika, pravilna primjena Konvencije protiv diskriminacije u obrazovanju implicira da konstitutivni narodi imaju pravo govoriti i koristiti svoj materinski jezik tijekom cijeloga nastavnoga procesa, i istovremeno imaju pravo na izučavanje materinskog jezika kao predmeta u javnim školama. Odgovorne vlasti obvezne su osigurati uravnoteženo uživanje ovih prava. Takva uravnotežena primjena ne podrazumijeva organiziranje cijeloga nastavnoga procesa na samo jednom od službenih jezika. Zbog toga, ovaj argument ne opravdava postojanje prakse „dvije škole pod jednim krovom“.

Poglavlje 6 – Zapreke u rješavanju problema

Problem postojanja prakse „dvije škole pod jednim krovom“ je iznimno teško rješiv. Sudske odluke se ne provode i ne izriču se sankcije za neprovedbu istih. Kantonalne vlasti ne poduzimaju ništa kako bi riješile ovo pitanje. Postoji vrlo malo motivacije i političke volje da se pronađe rješenje.

Nepostojanje političke volje i nepoštovanje vladavine prava

Sukladno Daytonskom mirovnom sporazumu i Ustavu BiH, obrazovni sustav BiH je krajnje fragmentiran, s 13 ministarstava s nadležnostima u obrazovanju na državnoj, entitetskoj i kantonalnoj razini, te Odjelom za obrazovanje Brčko distrikta BiH. Ne postoji ministarstvo za obrazovanje na državnoj razini. Umjesto toga, Ministarstvo civilnih poslova BiH ima prilično slabu ulogu koordinatora u oblasti obrazovanja. Na razini FBiH, postoji ministarstvo obrazovanja, ali s isključivom ulogom koordinatora rada kantonalnih ministarstava obrazovanja, te nema nikakve izvršne ili nadzorne ovlasti. Kao takva, stvarna ovlast u oblasti obrazovanja je u rukama kantona koji imaju zakonsku obvezu ukinuti diskriminirajuće prakse u obrazovanju, kao što su „dvije škole pod jednim krovom“. Kantoni su odgovorni za provedbu sudskih odluka, kao što je gore spomenuti slučaj Osnovne škole Stolac i Osnovne škole Čapljina. Nažalost, odluke suda se ne provode, a izricanje sankcija za neprovedbu odluka suda je na iznimno niskoj razini.

Pitanje pronalazjenja rješenja za „dvije škole pod jednim krovom“, je očito krajnje ispolitizirano. Kao što je već spomenuto, tijekom i neposredno nakon okončanja sukoba, političke vođe u BiH koristile su pitanje identiteta kao sredstvo utjecaja i prikupljanja političkih bodova. Ovakva praksa nastavlja se i danas i predstavlja dio šire etničko-nacionalističke politike podjela u BiH. Nažalost, obrazovni sustav je administrativno područje u kojemu se ovakva politika najjače manifestira. Ništa ne stimulira vodeće političare da promijene svoje strategije, jer bi njihovi birači kompromis shvatili kao znak slabljenja zaštite interesa i identiteta konstitutivnih naroda. U razdoblju neposredno nakon okončanja rata, bilo je razumljivo da roditelji žele zaštititi svoju djecu od izlaganja neprihvatljivoj školskoj sredini. Ali, 23 godine nakon toga, takve brige su daleko manje utemeljene na činjenicama. Konstantno održavanje takvih strahova je više odraz uspjeha gore spomenutih političkih strategija, nego što predstavlja objektivnu procjenu sredine u kojoj se izvodi nastava.

Školski sustav u cjelini je također iznimno ispolitiziran. Obrazovni sektor je jedan od najvećih poslodavaca u državi³¹, te politička kontrola nad zapošljavanjem u školama osigurava značajnu socijalno-ekonomsku i političku prednost u lokalnim zajednicama. Ravnatelji škola u BiH se postavljaju po političkoj liniji i, kako je vidljivo nakon održavanja izbora, dolazi do velikih kadrovskih promjena kada se dogode smjene političkih snaga. U tom smislu, vrijedi napomenuti i činjenicu kako se povećava broj nastavnika, dok je broj učenika u opadanju.³² Jasna veza politike i zapošljavanja u školama može biti još jedan razlog zašto se vlasti nerado bave prevazilaženjem prakse „dvije škole pod jednim krovom“.

³¹ Prema zadnjim informacijama koje je dostavila Agencija za statistiku BiH, broj osoba uposlenih u obrazovnom sektoru u 2018. godini u državi iznosi 66.099, što je više nego u sektoru javnoga zdravstva s 52.462 uposlenih. Ovo je najveće područje javne uprave u državi. http://www.bhas.ba/saopstenja/2018/LAB_02_2018_03_0_BS.pdf

³² Broj učenika u osnovnim školama u razdoblju između 2006./2007. i 2017./2018. školske godine smanjio se za 23,03%, dok je broj učenika u srednjim školama u istom razdoblju opao za 22,51%. U isto vrijeme, broj nastavnika u osnovnim školama u istom tom razdoblju povećao se za 6,32%, dok se broj nastavnika u srednjim školama u istom razdoblju povećao za 10,52%. Izvor: Agencija za statistiku BiH, *Obrazovna statistika, br. 1*, Sarajevo 23.7. 2008.; Prvo izdanje, *Demografija i društvena statistika, Obrazovna statistika, Osnovno obrazovanje u školskoj 2017./2018. godini, br. 1*, Sarajevo 30.4.2018.; Prvo izdanje, *Demografija i društvena statistika, Obrazovna statistika, Srednjoškolsko obrazovanje u školskoj 2017./2018. godini, br. 1*, Sarajevo 30.4.2018.

Pitanje korištenja jezika

Jedan od glavnih argumenata politike zaštite identiteta kojim se političari u BiH koriste kako bi održali *status quo*, i nešto u što su roditelji počeli vjerovati, jeste da bi moguće rješavanje ovoga problema „moglo dovesti do slabljenja etničko-nacionalnog identiteta“³³. Jezik je iznimno važna komponenta ove strategije, koju političke vođe izjednačavaju s identitetom i tvrde kako svaka etnička skupina ima pravo na nastavu na vlastitom jeziku jer, u protivnome, mogu izgubiti taj identitet.

Kako je ranije istaknuto, ovakvu tvrdnju ne podržavaju ni zakoni u BiH, niti međunarodni zakoni. Svaki od konstitutivnih naroda ima pravo koristiti svoj jezik i nazvati ga imenom kojim želi.³⁴ Međutim, konstitutivni narodi nemaju pravo, prema Daytonskom sporazumu ili bilo kojem drugom dokumentu, na cijeli nastavni proces isključivo na jednom od tri službena jezika. Posebna izvjestiteljica UN-a u oblasti kulturnih prava, rekla je kako je pogrešno tumačiti kulturna prava konstitutivnih naroda na način da se prenaplašavaju lingvističke razlike s ciljem nametanja segregacije među učenicima na temelju njihove etničko-nacionalne pripadnosti.³⁵

Pored toga, presuda Ustavnoga suda FBiH iz 2004. godine kaže da „svako pravno rješenje, npr. rješenje koje bi omogućilo nastavu isključivo na hrvatskom ili bosanskom ili srpskom jeziku, predstavlja kršenje ustavnoga načela ravnopravnosti svih službenih jezika u FBiH, te da bi dovelo do kršenja vitalnoga nacionalnoga interesa drugih konstitutivnih naroda, npr. naroda čiji jezik ne bi bio dopušten u nastavnom procesu u školi“.³⁶

Time nastava isključivo na jednom od tri službena jezika u BiH nije razumno niti valjano opravdanje postojanja prakse „dvije škole pod jednim krovom“ ili segregacije djece.

³³ Azra Hromadžić, *Citizens of an Empty Nation, Youth and State-Making in Postwar Bosnia and Herzegovina* (Građani prazne nacije: mladi i građenje države u poslijeratnoj Bosni i Hercegovini), str. 36

³⁴ Ustavni sud BiH, U 7/15, svibanj 2016. godine

³⁵ A/HRC/25/49/Add.1, Generalna skupština Ujedinjenih naroda: Vijeće UN-a za ljudska prava, 3.3.2014. godine

³⁶ Ustavni sud FBiH, studeni 2004. godine

Poglavlje 7 – Put ka rješavanju problema

Postoje konkretne mjere koje se mogu poduzeti kako bi se ukinula praksa „dvije škole pod jednim krovom“ u BiH. Na ovom putu, poštovanje načela i zakonskih obveza, koje proizlaze iz presude Ustavnoga suda FBiH iz 2004. godine, može pomoći u uspostavi inkluzivnoga i nediskriminirajućega nastavnoga procesa.

Kako je istaknuto u prethodnom poglavlju, postoje mnoge prepreke ukidanju prakse „dvije škole pod jednim krovom“, u koje spadaju i političke opstrukcije i strah vezan za očuvanje nacionalnoga identiteta. Zato je potrebno zauzeti više pristupa istovremeno i usporedno kako bi se riješio ovaj problem.

U konačnici, vlasti BiH moraju precizno utvrditi na koji način će okončati praksu „dvije škole pod jednim krovom“, ali to moraju uraditi po žurnom postupku. Misija OESS-a spremna je podržati vlasti BiH u koncipiranju toga puta ka rješavanju problema i provedbi dogovorenih mjera.

Alternativa praksi „dvije škole pod jednim krovom“ jesu inkluzivne škole u kojima će učenici što više sate pohađati zajedno. Jezične i kulturne različitosti će se poštovati kroz pohađanje odvojene nastave za jezik i vjeronauk, a učenici će učiti prema nastavnim planovima koji promiču toleranciju i kritičko mišljenje, i koji učenicima nude višestruke perspektive. U smislu odlučnoga djelovanja u pravcu uspostave inkluzivnih škola, Misija OESS-a preporuča sljedeće korake:

1. Politički dijalog
2. Administrativno i pravno ujedinjenje škola
3. Povećanje interakcije među učenicima
4. Reformu nastavnih planova i programa
5. Provedbu sudskih odluka
6. Odgovornost donatora

Ovi koraci ne moraju nužno biti poduzeti danim redoslijedom, i odgovorne vlasti ih mogu poduzimati istovremeno. Promatrani zajedno, ovi koraci predstavljaju holističko rješenje problema „dvije škole pod jednim krovom“. Neke od ovih preporuka mogu imati pozitivan utjecaj na obrazovanje u državi, u širem smislu.

1. Politički dijalog

Poznajući političku prirodu ovoga problema, Misija OESS-a preporuča da se političke vođe uključe u intenzivniji dijalog s ciljem iznalaženja rješenja, koristeći ovo izvješće kao polaznu točku za buduće razgovore. Idealno, to bi podrazumijevalo i javno obećanje, odnosno, javno preuzimanje obveze da će se okončati diskriminirajuća praksa „dvije škole pod jednim krovom“. Izrada akcijskoga plana s jasnim ciljevima i rokovima svakako bi pomogla u ispunjenju ove obveze. Misija OESS-a spremna je pružiti potporu ovom procesu i olakšati ga kroz osiguravanje

stručne pomoći. Sudjelovanje velikog broja aktera iz različitih sfera bilo bi od velike koristi za ovaj proces i njegov ishod.

2. Administrativno i pravno ujedinjenje

Misija OESS-a utvrdila je kako je administrativno i pravno ujedinjenje ovakvih škola izvediv i pragmatičan korak koji vodi ka ukidanju segregacije. Administrativno i pravno ujedinjene škole štite etničke specifičnosti, ali istovremeno i razbijaju diskriminacijske prepreke. Kroz ovakvu promjenu, djeca će imati mnogo više prigoda za interakciju, time dovodeći u pitanje narativ koji se temelji na pojmu „mi“ i „oni“. Pored toga, administrativno i pravno ujedinjene škole bi također omogućile učinkovitije korištenje ljudskih i financijskih resursa, te bi se uštedeni novac mogao preusmjeriti na bolji kvalitete nastave, materijala i objekata.

Misija OESS-a, zato, preporuča sljedeće:

- Registriranje škola kao jednog pravnog subjekta s jednim imenom koji može biti i broj (u Brčkom, na primjer, škole su označene samo brojevima);
- Imenovanje jednoga ravnatelja škole i zamjenika (obično iz različitih konstitutivnih naroda, koji se mogu rotirati);
- Imenovanje jednog multietničkog školskoga odbora;
- Uspostava zajedničkog administrativnog i pomoćnog osoblja, kao što su tajnici/ce i osoblje za održavanje čistoće);
- Uspostava zajedničkih roditeljskih i učeničkih vijeća;
- Izrada zajedničkog proračuna; i
- Zajedničko planiranje aktivnosti za novu školsku godinu, što uključuje ravnatelja, zamjenika ravnatelja i nastavnike.

3. Povećanje interakcije među djecom

Pored administrativnoga i pravnoga ujedinjenja škola, Misija OESS-a preporuča i maksimalno povećanje interakcije među djecom, kroz:

- Za ministarstva obrazovanja:
 - i. pružanje vidljive i konkretne potpore zajedničkim izvannastavnim aktivnostima izdavanjem službenog nputka o obveznom izdvajanju vremena u okviru godišnjeg školskog plana i dovoljne količine sredstava, praćenje napretka škole i promicanje pozitivnih primjera;
 - ii. poticanje, odobravanje, olakšavanje i promoviranje uvođenja zajedničkoga pohađanja nastave.
- Za škole da same organiziraju zajedničke izvannastavne aktivnosti, umjesto oslanjanja na treće strane, kao što su organizacije civilnoga društva:
 - i. održavanje neosjetljivih aktivnosti, poput sportskih natjecanja, umjetnosti, dramskih sekcija, ekskurzija, aktivnosti nakon nastave; i
 - ii. osmišljavanje konkretnih aktivnosti kojima se njeguje kultura, gdje svi učenici zajedno imaju prigodu naučiti, razumjeti i poštovati različite kulture i vjeroispovijesti.

- Za škole da uvide zajedničku nastavu za određene predmete i interdisciplinarne godišnje projekte³⁷:
 - i. određivanje prikladnih predmeta i projekata (strani jezici, umjetnost, računalstvo, matematika, itd.) zajedno s nastavnicima, učenicima i vijećem roditelja;
 - ii. prilagodbu nastavnih planova i programa i nastavnoga materijala;
 - iii. koordiniran vremenski raspored i planiranje lekcija; i
 - iv. stručno usavršavanje nastavnika o vođenju zajedničke nastave i projekata.

Gore navedene preporuke zahtijevaju da:

- i. učenici imaju ključnu ulogu u osmišljavanju, razradi i provedbi ovih aktivnosti;
- ii. rukovodstvo škole javno promiče i podržava bitne vrijednosti koje svi učenici i svi nastavnici moraju poštovati, a u koje spadaju različitosti i dostojanstveno postupanje prema svima.

4. Reforma nastavnih planova i programa

Neki pozitivni koraci poduzeti su još u razdoblju neposredno nakon završetka rata. Međutim, i dalje se nastava izvodi prema zastarjelim nastavnim planovima i programima i nastavnim materijalima koji odražavaju etničke predrasude, a što ometa inkluzivnost i negativno utječe na kvalitetu obrazovanja. U današnjim učionicama učenicima se otežava postizanje uspjeha, potiskuje osjećaj poštovanja različitosti, te ne omogućava inovativnost i suradnja među budućim naraštajima građana i vođa. Reforma nastavnih planova i programa je ključni korak ka rješavanju ovih nedostataka.

Sveobuhvatno uvođenje unaprijeđene Zajedničke jezgre nastavnih planova i programa BiH definirane na ishodima učenja (Zajednička jezgra)³⁸, te izrada novih udžbenika i bolja obuka nastavnika tijekom studiranja i zaposlenja, zajedno predstavljaju ogroman korak ka poboljšanju obrazovnog sustava BiH. Ovakva unaprijeđena Zajednička jezgra mijenja paradigmu u obrazovanju jer omogućuje prelazak s pukog memoriranja činjenica na razvoj sposobnosti potrebnih za život u 21. stoljeću. Misija OESS-a i njezini međunarodni partneri trenutačno pružaju potporu obrazovnim vlastima pri ugradnji unaprijeđene Zajedničke jezgre u njihove nastavne planove i programe. Primjena unaprijeđene Zajedničke jezgre osigurat će sljedeće:

- mobilnost učenika diljem države;
- zajedničke ishode učenja;
- zajedničke standarde učeničkih postignuća;
- razvoj funkcionalnog nasuprot teoretskom znanju; i
- učenje i nastavu temeljenu na sposobnosti, uz poticanje kritičkoga mišljenja i multiperspektivnosti.

³⁷ Primjer takve prakse je predavanje predmeta informatike učenicima prvih razreda Gimnazije Mostar na temelju prilagođenog nastavnoga plana i programa (vidi Dodatak 3.2.1) ili zajednička nastava za tjelesni odgoj u Čapljini (vidi Dodatak 3.1.1)

³⁸ Zajednička jezgra nastavnih planova i programa BiH dogovorena je i napravljena 2003. godine s ciljem promoviranja pripadnosti BiH, visoko kvalitetnoga obrazovanja, usklađivanja nastavnih planova i programa i mobilnosti učenika unutar cijele BiH. Sadrži popis zajedničkih nastavnih tema i ugrađena je u sve nastavne planove i programe u uporabi u BiH. Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje BiH, uz potporu Misije OESS-a i drugih međunarodnih partnera, unaprijedila je Zajedničku jezgru uvođenjem koncepta definiranog na ishodima učenja..

Rješavanje pitanja uporabe jezika

Lingvističke razlike ne bi trebalo previše naglašavati jer to vodi segregaciji učenika na temelju etničke pripadnosti. Nastavni proces se može voditi na jednom jeziku, uz puno poštovanje i uvažavanje drugih jezika. U takvim situacijama, učenicima će biti zajamčeno pravo izučavanja vlastitoga jezika kao predmeta. Nastavni plan i program može se i proširiti kako bi uključio neka šira pitanja, kao što su kultura i nacionalni identitet.

Brčko distrikt BiH predstavlja dobar primjer i praktičan model za ublažavanje bojazni koje se odnose na uporabu jezika u školama. Učenici imaju pravo na uporabu vlastitoga jezika u učionici, gdje im nastavnik odgovara koristeći terminologiju tog jezika i istovremeno objašnjava jezične različitosti. Na primjer, kada nastavnik koristi riječ „historija“ na bosanskom jeziku, napomene da se na hrvatskom kaže „povijest“, a na srpskom jeziku „istorija“. Na ovaj način, djeca uče koje su to sličnosti, razlike i nijanse jezika kojima se služe, a roditelji mogu biti sigurni kako će se njihov jezični identitet kako poštovati tako i promovirati. Važno je napomenuti kako je ovaj model nastave sukladan odluci Ustavnoga suda FBiH iz studenoga 2004. godine.

Misija OEES-a obrazovnim vlastima preporuča sljedeće:

- uvođenje sveobuhvatnih promjena u nastavne planove i programe za postojeće pred-tercijarno obrazovanje ugradnjom unaprijedene Zajedničke jezgre definirane na ishodima učenja u svoje službene nastavne planove i programe;
- primjenu jezičnog modela Brčko distrikta BiH pri izradi vlastitih nastavnih planova i programa za osnovno i srednje obrazovanje;
- poboljšanje kvalitete i investiranje u obuku nastavnika prije i tijekom službe, kako bi učinkovito provodili sveobuhvatnu promjenu nastavnih planova i programa, promovirali inkluzivnost i omogućili istovremenu uporabu jezika u učionici.

5. Provedba sudskih odluka

Neprovedba obvezujućih sudskih odluka je veliki problem u cijeloj BiH, ali postoji nekoliko mogućih rješenja u svezi s „dvije škole pod jednim krovom“:

- zainteresirane i uključene strane u cijeloj BiH trebale bi zagovarati i podržavati provedbu relevantnih sudskih odluka, uključujući i korištenje prava na žalbu pred Europskim sudom za ljudska prava;
- sudovi bi trebali ozbiljno razmatrati preporuke Institucije ombudsmana za ljudska prava BiH;
- Europska unija trebala bi stalno isticati problem neprovedbe sudskih odluka kada analizira i ocjenjuje stupanj poštovanja vladavine prava u svezi s procesom europskih integracija BiH;
- općenito, sudovi moraju osigurati da su konkretni nositelji dužnosti odgovorni za provedbu sudskih odluka unutar definiranog roka; sudovi također moraju obavještavati tužiteljstva o neprovedbi, nakon čega tužiteljstva trebaju pokrenuti krivične sankcije u slučajevima nepoštovanja sudskih odluka.

6. Odgovornost donatora

Potencijalni donatori trebaju izbjegavati izdvajanje financijskih sredstava i potpore za projekte koji donose korist isključivo jednoj etničkoj skupini, time stvarajući još veću podijeljenost učenika (npr. izgradnja nove jednonacionalne škole). Umjesto toga, preporučamo da donatori aktivno podržavaju one škole i institucije koje provode preporuke ovoga izvješća u dobroj namjeri.

Poglavlje 8 – Zaključak

Vlasti u BiH moraju ukinuti diskriminirajuću i štetnu praksu „dvije škole pod jednim krovom“ kako bi osigurale stabilnu i prosperitetnu budućnost za BiH i njezine građane.

Segregacija i diskriminacija koje postoje u „dvije škole pod jednim krovom“ predstavljaju kršenje zakona u BiH i međunarodnih zakona i nisu sukladne preporukama Europske unije³⁹. Novom strategijom za zapadni Balkan Europska unija poziva sve države da daju prioritet obrazovanju, osobito „u smislu promicanja veće tolerancije, europskih vrijednosti i jačanja društvene kohezije“⁴⁰.

Postojećim obrazovnim sustavima, ne samo da se to ne postiže, nego se, ustvari, čini suprotno. „Dvije škole pod jednim krovom“ proizvode generacije mladih ljudi čiji se identiteti temelje na uvjerenju kako su razlike među ljudima nepomirljive i kako su, zato, podjele u svim sferama društva opravdane, umjesto da uče o tomu kakve koristi pruža život u raznolikom društvu.

Druga generacija učenika u BiH će 2019. godine završiti svoje školovanje u okviru poslijeratnog obrazovnog sustava, oblikovana i obilježena nasljeđem sukoba iz 90-ih godina. Od ključnoga je značaja da, kao takva, bude i posljednja. Krajnje je vrijeme da političke vođe u BiH riješe problem diskriminacije u školama, te da stave interese djece iznad vlastitih uskih interesa. Jedino na taj način, BiH može odlučno krenuti ka stabilnoj i prosperitetnoj budućnosti.

³⁹ EU Parliament resolution of 15 February 2017 on the 2016 Commission Report on BiH (Rezolucija Europskoga parlamenta od 15. veljače 2017. godine o Izvješću o napretku BiH za 2016. godinu)

⁴⁰ “A Credible Enlargement Perspective for and Enhanced EU Engagement with the Western Balkans”, EC, 6.2.2018.

(Vjerodostojna perspektiva proširenja za zapadni Balkan i pojačano angažiranje EU na zapadnom Balkanu, EK, 6. veljače 2018.)

PRIVITAK

Pregled slučajeva „dvije škole pod jednim krovom“

Sljedeće stranice sadrže pregled svih postojećih slučajeva „dvije škole pod jednim krovom“, kao i pregled slučajeva administrativno i pravno ujedinjenih „dvaju škola pod jednim krovom“, te drugih relevantnih slučajeva podijeljenih škola.

Slučajevi su podijeljeni u tri skupine prema lokaciji (Zeničko-dobojski kanton, Kanton Središnja Bosna, Hercegovačko-neretvanski kanton) i u podskupine prema svom statusu („dvije škole pod jednim krovom“, administrativno i pravno ujedinjene i druge).

Za svaki pojedinačni slučaj dane su opće informacije o sadašnjem odnosu i dogovoru između škola koje dijele iste školske prostorije, sa skorijim događanjima ili tekućom praksom koje su u domeni ovoga izvješća. Pored toga, dan je i sažeti vremenski pregled procesa ujedinjenja administrativno i pravno ujedinjenih „dvaju škola pod jednim krovom“.

Pregled slučajeva „dvije škole pod jednim krovom“ rezultat je stalnoga i sveobuhvatnoga praćenja Misije OESS-a.

1. Zeničko-dobojski kanton

U Zeničko-dobojskom kantonu nalaze se:

- dva slučaja „dvije škole pod jednim krovom“ koji uključuju četiri škole na dvije lokacije,
- tri slučaja administrativno i pravno ujedinjenih „dvaju škola pod jednim krovom“, i
- dva druga slučaja podijeljenih škola koje nastavu izvode na dva nastavna plana i programa.

Dva slučaja „dvije škole pod jednim krovom“ obuhvaćaju učenike četiri područne škole koje pripadaju dvjema osnovnim školama iz Maglaja i Žepča. Učenici ovih škola razdvojeni su unutar iste školske zgrade sve do petog razreda, kada se potpuno razdvajaju i završavaju svoje obrazovanje u središnjim osnovnim školama u Maglaju i Žepču.

Proces administrativnog i pravnog ujedinjenja „dvaju škola pod jednim krovom“ završen je u potpunosti u Žepču, jednoj od najvećih povratničkih zajednica u BiH.

Administrativno i pravno ujedinjena OŠ „Vareš“ iz Vareša i dalje je jedina škola u kantonu koja nastavu za sve svoje učenike izvodi prema istom nastavnom planu i programu na bosanskom ili na hrvatskom jeziku, dok druge škole nastavu izvode prema dva različita nastavna plana i programa.

1.1 Slučajevi „dvije škole pod jednim krovom“

1.1.1 Bradići, Maglaj: područne škole OŠ „Maglaj“, Maglaj i OŠ „Fra Grge Martića“, Žepče

Škole	Područna škola OŠ „Maglaj“, Maglaj	Područna škola OŠ „Fra Grge Martića“, Žepče
Nastavni plan i program	Nastavni plan i program za osnovne škole na bosanskom jeziku u Zeničko-dobojskom kantonu	Nastavni plan i program za osnovne škole na hrvatskom jeziku u Hercegovačko-neretvanskom kantonu
Zajednički ulaz	Da	
Zajednička smjena	Da	
Zajedničke prostorije	Da, sportska dvorana, knjižnica i igralište	
Zajednička zbornica	Da	
Zajednički nastavnici	Ne	
Zajedničke aktivnosti	Ne, s iznimkom povremenih izvannastavnih aktivnosti koje pokrenu treće strane (npr. Misija OESS-a organizira školske izlete za nastavnike i učenike)	

1.1.2 Tujnica, Maglaj: područne škole OŠ „Maglaj“, Maglaj i OŠ „Fra Grge Martića“, Žepče

Škole	Područna škola OŠ „Maglaj“, Maglaj	Područna škola OŠ „Fra Grge Martića“, Žepče
Nastavni plan i program	Nastavni plan i program za osnovne škole na bosanskom jeziku u Zeničko-dobojskom kantonu	Nastavni plan i program za osnovne škole na hrvatskom jeziku u Hercegovačko-neretvanskom kantonu
Zajednički ulaz	Da	
Zajednička smjena	Da	
Zajedničke prostorije	Da, sportska dvorana, knjižnica i igralište	
Zajednička zbornica	Da	
Zajednički nastavnici	Ne	
Zajedničke aktivnosti	Ne, s iznimkom povremenih izvannastavnih aktivnosti koje pokrenu treće strane (npr. Misija OEES-a organizira školske izlete za nastavnike i učenike)	

1. 2 Slučajevi administrativno i pravno ujedinjenih „dvaju škola pod jednim krovom“

1.2.1 Maglaj: OŠ „Novi Šeher“

Nastavni plan i program	Nastavni plan i program za osnovne škole na bosanskom jeziku u Zeničko-dobojskom kantonu	Nastavni plan i program za osnovne škole na hrvatskom jeziku u Hercegovačko-neretvanskom kantonu
Zajednički ulaz	Da	
Zajednička smjena	Da	
Zajedničke prostorije	Da, sportska dvorana i knjižnica	
Zajednička zbornica	Da	
Zajednički nastavnici	Da, neki	
Zajedničke aktivnosti	Da, izvannastavne aktivnosti (npr. školski orkestar, školske proslave, proslava mature, školski izleti, školski natjecateljski timovi)	

Do administrativnog i pravnog ujedinjenja u OŠ „Novi Šeher“, 2004. godine školska zgrada je dijeljena između dvije osnovne škole registrirane u Maglaju i Vitezu.

Broj učenika hrvatske nacionalnosti se tijekom godina smanjivao, da bi u školskoj 2016/17. godini iznosio 50. Uzrok tomu jeste organizirani prijevoz učenika hrvatske nacionalnosti s područja OŠ „Novi Šeher“ u školsku zgradu u Ponijevu, Žepče, udaljenu 1,5 kilometar, koja je izgrađena i otvorena u školskoj 2012/13. godini uz financijsku potporu Republike Hrvatske⁴¹.

1.2.2 Vareš: OŠ „Vareš“

Nastavni plan i program	Nastavni plan i program za osnovne škole na bosanskom jeziku u Zeničko-dobojskom kantonu	Nastavni plan i program za osnovne škole na hrvatskom jeziku u Zeničko-dobojskom kantonu
Zajednički ulaz	Da	
Zajednička smjena	Da	
Zajedničke prostorije	Da, sportska dvorana i knjižnica	
Zajednička zbornica	Da	
Zajednički nastavnici	Da	
Zajedničke aktivnosti	Da, izvannastavne aktivnosti (npr. školski natjecateljski timovi, školske proslave, proslava mature, školski izleti)	

Do administrativnog i pravnog ujedinjenja u OŠ „Vareš“, 2000. godine školska zgrada je dijeljena između OŠ „Fra Filipa Lastrića“ u kojoj se nastava izvodila na hrvatskom jeziku i OŠ „Vareš“ u kojoj se nastava izvodila na bosanskom jeziku.

Od 2009. godine, OŠ „Vareš“ nastavu za sve svoje učenike izvodi prema nastavnom planu i programu za osnovne škole u Zeničko-dobojskom kantonu, ostavljajući njihovim roditeljima mogućnost izbora između podučavanja na bosanskom ili na hrvatskom jeziku. Iako svi nastavnici, osim nastavnika materinskoga jezika, podučavaju sve učenike, učenici su odvojeni u različite učionice ovisno o jeziku na kojemu se nastava izvodi. Ova praksa je uvedena 2009. godine s ciljem očuvanja pune norme sati nastavnika čiji su sati bili ugroženi uslijed progresivnog smanjivanja ukupnog broja djece školskoga uzrasta u Varešu, ali i s ciljem promicanja daljnje integracije školske zajednice.

⁴¹ Vidjeti, npr. Odluku o raspodjeli sredstava za financiranje obrazovnih, znanstvenih i zdravstvenih programa i projekata od interesa za hrvatski narod u Bosni i Hercegovini, iz sredstava Državnog proračuna Republike Hrvatske za 2012. godinu, Narodne novine Republike Hrvatske br. 137/2012, dokument br. 2899, (12.12.2012.)

1.2.3 Žepče: MSS „Žepče“

Nastavni plan i program	Nastavni plan i program za srednje škole na bosanskom jeziku u Zeničko-dobojskom kantonu	Nastavni plan i program za srednje škole na hrvatskom jeziku u Hercegovačko-neretvanskom kantonu
Zajednički ulaz	Da	
Zajednička smjena	Da	
Zajedničke prostorije	Da, sportska dvorana, knjižnica i blagovaonica	
Zajednička zbornica	Da	
Zajednički nastavnici	Da, neki	
Zajedničke aktivnosti	Da, izvannastavne aktivnosti (npr. kulinarske i tehničke sekcije)	

Do administrativnog i pravnog ujedinjenja u MSS „Žepče“, 2004. godine školska zgrada je dijeljena između dvije srednje škole i to Srednje mješovite škole u kojoj se nastava izvodila na hrvatskom jeziku i Mješovite srednje škole u kojoj se nastava izvodila na bosanskom jeziku.

Izvešće ne smatra OŠ „Kulina Bana“ u Tešnju za jednu od administrativno i pravno ujedinjenih škola jer je ova škola 2009. godine prestala podučavati dva nastavna plana i programa uslijed premještanja učenika hrvatske nacionalnosti iz Tešnja u školu u susjednoj Usori. Učenici hrvatske nacionalnosti iz Tešnja se prevoze u područnu školu „Žabljak“, koja pripada matičnoj školi „Ivana fra Frane Jukića“ koja se nalazi u školskom centru u Usori koji je otvoren 2009. godine uz financijsku potporu Republike Hrvatske. Postoji zabrinutost da bi se u bližoj budućnosti isto moglo dogoditi i administrativno i pravno ujedinjenoj OŠ „Novi Šeher“ (vidjeti 1.2.1).

Takav organizirani prijevoz učenika iz jedne općine u školu u drugoj općini (npr. iz Maglaja u Žepče ili iz Tešnja u Usoru) predstavlja kršenje pravila upisnoga područja u Zeničko-dobojskom kantonu.

1.3 Drugi slučajevi podijeljenih škola

OŠ „Žepče“ i OŠ „Fra Grge Martića“ bile su registrirane u Vitezu i nastavu su izvodile prema nastavnom planu i programu na hrvatskom jeziku sve do 2004. godine. Nakon povratka učenika bošnjačke nacionalnosti 2004. godine, ove škole su registrirane u Žepču i počele su izvoditi nastavu i na bosanskom jeziku. Iako u praksi ove dvije škole danas funkcioniraju kao administrativno i pravno ujedinjene „dvije škole pod jednim krovom“, one se u tehničkom smislu ne mogu smatrati kao administrativno i pravno ujedinjene „dvije škole pod jednim krovom“ zato što je prvobitno postojao samo jedan pravni subjekt koji je koristio školsku zgradu.

1.3.1 Žepče: OŠ „Žepče“

Nastavni plan i program	Nastavni plan i program za osnovne škole na bosanskom jeziku u Zeničko-dobojskom kantonu	Nastavni plan i program za osnovne škole na hrvatskom jeziku u Hercegovačko-neretvanskom kantonu
Zajednički ulaz	Da	
Zajednička smjena	Da	
Zajedničke prostorije	Da, sportska dvorana i knjižnica	
Zajednička zbornica	Da	
Zajednički nastavnici	Da, neki	
Zajedničke aktivnosti	Da, izvannastavne aktivnosti (npr. školski izleti, školska natjecanja)	

1.3.2 Ozimica, Žepče: OŠ „Fra Grge Martića“

Nastavni plan i program	Nastavni plan i program za osnovne škole na bosanskom jeziku u Zeničko-dobojskom kantonu	Nastavni plan i program za osnovne škole na hrvatskom jeziku u Hercegovačko-neretvanskom kantonu
Zajednički ulaz	Da	
Zajednička smjena	Da	
Zajedničke prostorije	Da, sportska dvorana i knjižnica	
Zajednička zbornica	Da	
Zajednički nastavnici	Da, neki	
Zajedničke aktivnosti	Da, izvannastavne aktivnosti (npr. školski izleti, školski zbor)	

2. Kanton Središnja Bosna

U Kantonu Središnja Bosna postoji 18 slučajeva „dvije škole pod jednim krovom“ koji obuhvaćaju 36 škola (20 matičnih i 16 područnih škola) na 18 lokacija u Bugojnu, Busovači, Fojnici, Gornjem Vakufu-Uskoplju, Jajcu, Kiseljaku i Vitezu. U ovom kantonu nema slučajeva administrativno i pravno ujedinjenih „dvaju škola pod jednim krovom“ niti inicijativa za takvo ujedinjenje ili postupaka ujedinjenja koji su u tijeku.

2.1 Slučajevi „dvije škole pod jednim krovom“

2.1.1 Bugojno: OŠ „Treća osnovna škola“ i OŠ „Prva osnovna škola“

Škole	OŠ „Treća osnovna škola“	OŠ „Prva osnovna škola“
Nastavni plan i program	Nastavni plan i program za osnovne škole na bosanskom jeziku u Kantonu Središnja Bosna	Nastavni plan i program za osnovne škole na hrvatskom jeziku u Kantonu Središnja Bosna
Zajednički ulaz	Da	
Zajednička smjena	Da	
Zajedničke prostorije	Da, školsko dvorište i sportska dvorana	
Zajednička zbornica	Ne	
Zajednički nastavnici	Ne	
Zajedničke aktivnosti	Povremene izvannastavne aktivnosti koje pokrenu škole ili treće strane.	

U 2017. godini, Općina Bugojno pokrenula je proširenje školskih prostorija izgradnjom pomoćne zgrade s ciljem preseljenja OŠ „Prve osnovne škole“ iz glavne u pomoćnu školsku zgradu. Projekt je financiran iz općinskog i kantonalnog proračuna, te Republike Hrvatske⁴².

2.1.2 Bugojno: OŠ „Bristovi“ i područna škola OŠ „Prve osnovne škole“

Škole	OŠ „Bristovi“	Područna škola OŠ „Prve osnovne škole“
Nastavni plan i program	Nastavni plan i program za osnovne škole na bosanskom jeziku u Kantonu Središnja Bosna	Nastavni plan i program za osnovne škole na hrvatskom jeziku u Kantonu Središnja Bosna
Zajednički ulaz	Da	
Zajednička smjena	Da	
Zajedničke prostorije	Da, školsko dvorište i sportska dvorana	
Zajednička zbornica	Da	
Zajednički nastavnici	Ne	
Zajedničke aktivnosti	Ne	

⁴² Vidjeti, npr. Odluku o raspodjeli sredstava za financiranje obrazovnih, kulturnih, znanstvenih i zdravstvenih programa i projekata od interesa za hrvatski narod u Bosni i Hercegovini, iz sredstava Državnog proračuna Republike Hrvatske za 2017. godinu, Narodne novine Republike Hrvatske br. 88/2017, dokument br. 2092, (01.09.2017.)

2.1.3 Bugojno: MSŠ „Bugojno“ i područna škola SŠ „Uskoplje“, Gornji Vakuf-Uskoplje

Škole	MSŠ „Bugojno“	Područna škola SŠ „Uskoplje“, Gornji Vakuf-Uskoplje
Nastavni plan i program	Nastavni plan i program za srednje škole na bosanskom jeziku u Kantonu Središnja Bosna	Nastavni plan i program za srednje škole na hrvatskom jeziku u Kantonu Središnja Bosna
Zajednički ulaz	Da	
Zajednička smjena	Da	
Zajedničke prostorije	Da, školsko dvorište i sportska dvorana	
Zajednička zbornica	Da	
Zajednički nastavnici	Ne	
Zajedničke aktivnosti	Ne, s iznimkom povremenih izvannastavnih aktivnosti koje pokrenu treće strane	

2.1.4 Kandija, Bugojno: područne škole OŠ „Prve osnovne škole“ i OŠ „Treća osnovna škola“, Bugojno

Škole	Područna škola OŠ „Treća osnovna škola“, Bugojno	Područna škola OŠ „Prve osnovne škole“, Bugojno
Nastavni plan i program	Nastavni plan i program za osnovne škole na bosanskom jeziku u Kantonu Središnja Bosna	Nastavni plan i program za osnovne škole na hrvatskom jeziku u Kantonu Središnja Bosna
Zajednički ulaz	Da	
Zajednička smjena	Da	
Zajedničke prostorije	Da	
Zajednička zbornica	Da	
Zajednički nastavnici	Ne	

2.1.5 Busovača: OŠ „Busovača“ i područna škola OŠ „Kaćuni“, Busovača

Škole	OŠ „Busovača“	Područna škola OŠ „Kaćuni“, Busovača
Nastavni plan i program	Nastavni plan i program za osnovne škole na hrvatskom jeziku u Kantonu Središnja Bosna	Nastavni plan i program za osnovne škole na bosanskom jeziku u Kantonu Središnja Bosna
Zajednički ulaz	Da	
Zajednička smjena	Da	
Zajedničke prostorije	Da, sportska dvorana, školsko dvorište i igralište	
Zajednička zbornica	Ne	
Zajednički nastavnici	Ne	
Zajedničke aktivnosti	Ne, s iznimkom povremenih izvannastavnih aktivnosti koje pokrenu treće strane	

2.1.6 Busovača: MSŠ „Busovača“ i SŠ „Busovača“

Škole	MSŠ „Busovača“	SŠ „Busovača“
Nastavni plan i program	Nastavni plan i program za srednje škole na bosanskom jeziku u Kantonu Središnja Bosna	Nastavni plan i program za srednje škole na hrvatskom jeziku u Kantonu Središnja Bosna
Zajednički ulaz	Da	
Zajednička smjena	Ne	
Zajedničke prostorije	Da, sportska dvorana, školsko dvorište, knjižnica i prostorija za vijeće učenika	
Zajednička zbornica	Ne	
Zajednički nastavnici	Ne	
Zajedničke aktivnosti	Da, izvannastavne aktivnosti (npr. uređenje školskoga dvorišta, sportske igre i događaji)	

2.1.7 Fojnica: OŠ „Muhsin Rizvić“ i područna škola OŠ „Ivana Gorana-Kovačića“, Gojevići

Škole	OŠ „Muhsin Rizvić“	Područna škola OŠ „Ivana Gorana Kovačića“, Gojevići
Nastavni plan i program	Nastavni plan i program za osnovne škole na bosanskom jeziku u Kantonu Središnja Bosna	Nastavni plan i program za osnovne škole na hrvatskom jeziku u Kantonu Središnja Bosna
Zajednički ulaz	Da	
Zajednička smjena	Da	
Zajedničke prostorije	Da, kabinet informatike i sportska dvorana	
Zajednička zbornica	Ne	
Zajednički nastavnici	Ne	
Zajedničke aktivnosti	Ne	

Ove dvije škole smještene su u školskoj zgradi MSŠ „Zijah Dizdarević“ uslijed nedostatka prikladnog prostora na području općine.

2.1. 8 Gornji Vakuf-Uskoplje: MSŠ „Gornji Vakuf“ i SŠ „Uskoplje“

Škole	MSŠ „Gornji Vakuf“	SŠ „Uskoplje“
Nastavni plan i program	Nastavni plan i program za srednje škole na bosanskom jeziku u Kantonu Središnja Bosna	Nastavni plan i program za srednje škole na hrvatskom jeziku u Kantonu Središnja Bosna
Zajednički ulaz	Ne	
Zajednička smjena	Da	
Zajedničke prostorije	Da, kabinet informatike	
Zajednička zbornica	Ne	
Zajednički nastavnici	Ne	
Zajedničke aktivnosti	Ne	

Školske prostorije su u potpunosti podijeljene između ove dvije srednje škole tako da svaka škola ima zasebni ulaz. Učenici SŠ „Uskoplje“ koriste prizemlje, a učenici MSŠ „Gornji Vakuf“ prvi kat školske zgrade.

2.1.9 Jajce: OŠ „Berta Kučera“ i područna škola OŠ „13. rujna“, Jajce

Škole	OŠ „Berta Kučera“	Područna škola OŠ „13. rujna“, Jajce
Nastavni plan i program	Nastavni plan i program za osnovne škole na bosanskom jeziku u Kantonu Središnja Bosna	Nastavni plan i program za osnovne škole na hrvatskom jeziku u Kantonu Središnja Bosna
Zajednički ulaz	Da	
Zajednička smjena	Da	
Zajedničke prostorije	Da, sportska dvorana	
Zajednička zbornica	Ne	
Zajednički nastavnici	Ne	
Zajedničke aktivnosti	Ne	

2.1.10 Barevo, Jajce: područne škole OŠ „Berta Kučera“ i OŠ „13. rujna“, Jajce

Škole	Područna škola OŠ „Berta Kučera“, Jajce	Područna škola OŠ „13. rujna“, Jajce
Nastavni plan i program	Nastavni plan i program za osnovne škole na bosanskom jeziku u Kantonu Središnja Bosna	Nastavni plan i program za osnovne škole na hrvatskom jeziku u Kantonu Središnja Bosna
Zajednički ulaz	Da	
Zajednička smjena	Da	
Zajedničke prostorije	Ne	
Zajednička zbornica	Da	
Zajednički nastavnici	Ne	
Zajedničke aktivnosti	Ne	

2.1.11 Bešpelj, Jajce: područne škole OŠ „Jajce“ i OŠ „Braće Jezerčić“, Jajce

Škole	Područna škola OŠ „Jajce“, Jajce	Područna škola OŠ „Braće Jezerčić“, Jajce
Nastavni plan i program	Nastavni plan i program za osnovne škole na bosanskom jeziku u Kantonu Središnja Bosna	Nastavni plan i program za osnovne škole na hrvatskom jeziku u Kantonu Središnja Bosna
Zajednički ulaz	Da	
Zajednička smjena	Da	
Zajedničke prostorije	Da, školsko dvorište i kuhinja	
Zajednička zbornica	Da	
Zajednički nastavnici	Ne	
Zajedničke aktivnosti	Ne	

2.1.12 Carevo Polje, Jajce: područne škole OŠ „Berta Kučera“ i OŠ „13. rujna“, Jajce

Škole	Područna škola OŠ „Berta Kučera“, Jajce	Područna škola OŠ „13. rujna“, Jajce
Nastavni plan i program	Nastavni plan i program za osnovne škole na bosanskom jeziku u Kantonu Središnja Bosna	Nastavni plan i program za osnovne škole na hrvatskom jeziku u Kantonu Središnja Bosna
Zajednički ulaz	Da	
Zajednička smjena	Da	
Zajedničke prostorije	Ne	
Zajednička zbornica	Da	
Zajednički nastavnici	Ne	
Zajedničke aktivnosti	Ne	

2.1.13 Divičani, Jajce: OŠ „Braće Jezerčić“ i područna škola OŠ „Jajce“

Škole	OŠ „Braće Jezerčić“	Područna škola OŠ „Jajce“, Jajce
Nastavni plan i program	Nastavni plan i program za osnovne škole na hrvatskom jeziku u Kantonu Središnja Bosna	Nastavni plan i program za osnovne škole na bosanskom jeziku u Kantonu Središnja Bosna
Zajednički ulaz	Da	
Zajednička smjena	Da	
Zajedničke prostorije	Da, sportska dvorana i igralište	
Zajednička zbornica	Ne	
Zajednički nastavnici	Ne	
Zajedničke aktivnosti	Ne	

Iako s istim brojem učenika, OŠ „Braće Jezerčić“ koristi devet učionica, dok područna škola OŠ „Jajce“ koristi njih pet zbog čega je primorana organizirati nastavu u dvije smjene. Takva neravnomjerna raspodjela prostora bila je predmet sporenja između škola.

2.1.14 Peratovci, Jajce: područne škole OŠ „Berta Kučera“ i OŠ „13. rujna“, Jajce

Škole	Područna škola OŠ „Berta Kučera“, Jajce	Područna škola OŠ „13. rujna“, Jajce
Nastavni plan i program	Nastavni plan i program za osnovne škole na bosanskom jeziku u Kantonu Središnja Bosna	Nastavni plan i program za osnovne škole na hrvatskom jeziku u Kantonu Središnja Bosna
Zajednički ulaz	Da	
Zajednička smjena	Da	
Zajedničke prostorije	Da, školsko dvorište	
Zajednička zbornica	Da	
Zajednički nastavnici	Ne	
Zajedničke aktivnosti	Ne	

2.1.15 Kiseljak: OŠ „Kiseljak“ i područna škola OŠ „Kiseljak 1“, Bilalovac

Škole	OŠ „Kiseljak“	Područna škola „Kiseljak 1“, Bilalovac
Nastavni plan i program	Nastavni plan i program za osnovne škole na hrvatskom jeziku u Kantonu Središnja Bosna	Nastavni plan i program za osnovne škole na bosanskom jeziku u Kantonu Središnja Bosna
Zajednički ulaz	Ne, zasebne zgrade	
Zajednička smjena	Da	
Zajedničke prostorije	Da, sportska dvorana, školsko dvorište i igralište	
Zajednička zbornica	Ne	
Zajednički nastavnici	Ne	
Zajedničke aktivnosti	Ne	

Školske prostorije sastoje se od glavne školske zgrade koju koristi OŠ „Kiseljak“ i pomoćne zgrade koju koristi područna škola OŠ „Kiseljak 1“.

Nakon bojkota nastave početkom školske 2017/18. godine koji je organiziralo Vijeće roditelja OŠ „Kiseljak 1“ s ciljem osiguravanja jednakog pristupa sportskoj dvorani svojoj djeci, Općinsko vijeće Kiseljak usvojilo je 28. veljače 2018. godine odluku o izmjenama općinskoga urbanističkog plana kako bi se omogućilo proširenje zgrade područne škole u Kiseljaku za još dvije učionice, četiri ureda, knjižnicu, zbornicu i malu sportsku dvoranu.

Između školske 2016/17. i 2018/19. godine, ovu školsku zgradu je koristila i područna škola MSŠ „Zijah Dizdarević“ iz Fojnice, koja se sada nalazi u Centru za poslovne i ekonomske studije u Kiseljaku.

2.1.16 Kiseljak: OŠ „Gromiljak“ i područna škola OŠ „Kiseljak 1“, Bilalovac

Škole	OŠ „Gromiljak“	Područna škola OŠ „Kiseljak 1“, Bilalovac
Nastavni plan i program	Nastavni plan i program za osnovne škole na hrvatskom jeziku u Kantonu Središnja Bosna	Nastavni plan i program za osnovne škole na bosanskom jeziku u Kantonu Središnja Bosna
Zajednički ulaz	Da	
Zajednička smjena	Da	
Zajedničke prostorije	Da, sportska dvorana	
Zajednička zbornica	Ne	
Zajednički nastavnici	Ne	
Zajedničke aktivnosti	Ne	

2.1.17 Vitez: OŠ „Vitez“ i OŠ „Vitez“

Škole	OŠ „Vitez“	OŠ „Vitez“
Nastavni plan i program	Nastavni plan i program za osnovne škole na bosanskom jeziku u Kantonu Središnja Bosna	Nastavni plan i program za osnovne škole na hrvatskom jeziku u Kantonu Središnja Bosna
Zajednički ulaz	Ne, zasebne zgrade	
Zajednička smjena	Da	
Zajedničke prostorije	Da, sportska dvorana, amfiteatar i školsko dvorište	
Zajednička zbornica	Ne	
Zajednički nastavnici	Ne	
Zajedničke aktivnosti	Ne, s iznimkom povremenih izvannastavnih aktivnosti koje pokrenu treće strane	

Školske prostorije sastoje se od glavne školske zgrade koju koristi OŠ „Vitez“ koja nastavu izvodi na hrvatskom jeziku i pomoćne školske zgrade koju koristi OŠ „Vitez“ koja nastavu izvodi na bosanskom jeziku. OŠ „Vitez“ koja nastavu izvodi na bosanskom jeziku koristi i dvije učionice i amfiteatar u glavnoj školskoj zgradi. Pomoćna zgrada je 2014. godine proširena i modernizirana uz financijsku potporu Republike Turske⁴³.

⁴³ Vidjeti članak na školskoj web-stranici „Svečano za dan škole: Otvorena škola!“ od 7. travnja 2014. godine (http://osvitez.com/index.php?option=com_content&view=article&id=238:otvorenjeskole&catid=18:obavijestjenja&Itemid=73, pristupljeno 19.01.2018).

2.1.18 Vitez: MSŠ „Vitez“ i SŠ „Vitez“

Škole	MSŠ „Vitez“	SŠ „Vitez“
Nastavni plan i program	Nastavni plan i program za srednje škole na bosanskom jeziku u Kantonu Središnja Bosna	Nastavni plan i program za srednje škole na hrvatskom jeziku u Kantonu Središnja Bosna
Zajednički ulaz	Da	
Zajednička smjena	Da	
Zajedničke prostorije	Da, sportska dvorana, školsko dvorište i prostorija za vijeće učenika	
Zajednička zbornica	Da	
Zajednički nastavnici	Ne	
Zajedničke aktivnosti	Ne, s iznimkom povremenih izvannastavnih aktivnosti koje pokrenu treće strane.	

Do 2009. godine, škole su koristile isti kabinet informatike, međutim, uslijed spora u svezi s održavanjem opreme, škole danas imaju dva zasebna kabineta informatike. Obje škole imaju svoje knjižnice, s tim da je učenicima MSŠ „Vitez“ dopušteno koristiti opremljeniju knjižnicu SŠ „Vitez“.

Izvešće ne uzima u obzir dva nekadašnja slučaja „dvije škole pod jednim krovom“ u Smionici u Jajcu i Kiseljaku. Prostorije škole u Smionici koristile su područne škole OŠ „Berta Kučera“ i OŠ „Braće Jezerčić“ sve do njihovog zatvaranja prouzročenog smanjenjem ukupnoga broja djece školskoga uzrasta u upisnom području. Prostorije škole u Kiseljaku koristile su OŠ „Kiseljak 1“, Bilalovac i OŠ „Brestovsko“, Kiseljak, sve do 2016. godine kada je OŠ „Brestovsko“ premještena u drugu zgradu u Brestovskom, Kiseljak, koja je obnovljena uz financijsku potporu Republike Hrvatske i lokalnih donatora.

3. Hercegovačko-neretvanski kanton

U Hercegovačko-neretvanskom kantonu postoji:

- osam slučajeva „dvije škole pod jednim krovom“ sa 16 škola na osam lokacija,
- jedan slučaj administrativno i pravno ujedinjenih „dvaju škola pod jednim krovom“ , i
- dva slučaja podijeljenih škola koje nastavu izvode na dva nastavna plana i programa.

Osam slučajeva „dvije škole pod jednim krovom“ koje se nalaze u Čapljini, Mostaru, Prozor-Rami i Stocu obuhvaćaju učenike sedam središnjih i devet područnih škola. Jedini slučaj administrativno i pravno ujedinjenih „dvaju škola pod jednim krovom“ je Gimnazija Mostar.

3.1 Slučajevi „dvije škole pod jednim krovom“

3.1.1 Domanovići, Čapljina: područne škole OŠ „Lipanske zore“, Višići i OŠ „Čapljina“

Škole	Područna škola OŠ „Lipanske zore“ Višići, Čapljina	Područna škola OŠ „Čapljina“, Čapljina
Nastavni plan i program	Nastavni plan i program za osnovne škole na hrvatskom jeziku u Hercegovačko-neretvanskom kantonu	Nastavni plan i program za osnovne škole na bosanskom jeziku u Hercegovačko-neretvanskom kantonu
Zajednički ulaz	Da	
Zajednička smjena	Da	
Zajedničke prostorije	Da, igralište	
Zajednička zbornica	Ne	
Zajednički nastavnici	Ne	
Zajedničke aktivnosti	Zajednički sati sporta, počevši od školske 2016/17. godine. Zajedničke izvannastavne aktivnosti koje su pokrenule treće strane	

3.1.2 Višići, Čapljina: OŠ „Lipanske zore“ i područna škola OŠ „Čapljina“

Škole	OŠ „Lipanske zore“	Područna škola OŠ „Čapljina“, Čapljina
Nastavni plan i program	Nastavni plan i program osnovne škole na hrvatskom jeziku u Hercegovačko-neretvanskom kantonu	Nastavni plan i program za osnovne škole na bosanskom jeziku u Hercegovačko-neretvanskom kantonu
Zajednički ulaz	Da	
Zajednička smjena	Da	
Zajedničke prostorije	Da, igralište	
Zajednička zbornica	Da	
Zajednički nastavnici	Ne	
Zajedničke aktivnosti	Ne, s iznimkom povremenih izvannastavnih aktivnosti koje su pokrenule treće strane	

3.1.3 Mostar: SŠ „Mašinsko-saobraćajna škola “ i SŠ „Prometna škola“

Škole	SŠ „Mašinsko-saobraćajna škola“	SŠ „Prometna škola“
Nastavni plan i program	Nastavni plan i program za srednje škole na bosanskom jeziku u Hercegovačko-neretvanskom kantonu	Nastavni plan i program za srednje škole na hrvatskom jeziku u Hercegovačko-neretvanskom kantonu
Zajednički ulaz	Da	
Zajednička smjena	Ne	
Zajedničke prostorije	Da, školsko dvorište	
Zajednička zbornica	Da	
Zajednički nastavnici	Ne	
Zajedničke aktivnosti	Ne, s iznimkom povremenih izvannastavnih aktivnosti koje su pokrenule treće strane	

Ove dvije srednje škole od školske 2006/07. godine dijele obnovljenu zgradu stare Prometne škole.

3.1.4 Prozor-Rama: OŠ „Alija Isaković“ i OŠ „Marka Marulića“

Škole	OŠ „Alija Isaković“	OŠ „Marka Marulića“
Nastavni plan i program	Nastavni plan i program za osnovne škole na bosanskom jeziku u Hercegovačko-neretvanskom kantonu	Nastavni plan i program za osnovne škole na hrvatskom jeziku u Hercegovačko-neretvanskom kantonu
Zajednički ulaz	Da	
Zajednička smjena	Ne	
Zajedničke prostorije	Da, sportska dvorana, knjižnica i kabinet informatike	
Zajednička zbornica	Da	
Zajednički nastavnici	Ne	
Zajedničke aktivnosti	Ne, s iznimkom povremenih izvannastavnih aktivnosti koje su pokrenule treće strane	

Nastava je organizirana u dvije smjene tako da učenici OŠ „Marka Marulića“ pohađaju nastavu prijepodne, a učenici OŠ „Alija Isaković“ poslijepodne. Međutim, zbog većeg broja učenika, OŠ „Marka Marulića“ organizira određeni broj sati i poslijepodne.

3.1.5 Kovačevo Polje, Prozor-Rama: područne škole OŠ „Šćipe“ i OŠ „Fra Jeronima Vladića“, Prozor-Rama

Škole	Područna škola OŠ „Šćipe“, Prozor-Rama	Područna škola OŠ „Fra Jeronima Vladića“, Ripci, Prozor- Rama
Nastavni plan i program	Nastavni plan i program za osnovne škole na bosanskom jeziku u Hercegovačko-neretvanskom kantonu	Nastavni plan i program za osnovne škole na hrvatskom jeziku u Hercegovačko-neretvanskom kantonu
Zajednički ulaz	Da	
Zajednička smjena	Ne	
Zajedničke prostorije	Da	
Zajednička zbornica	Da	
Zajednički nastavnici	Ne	
Zajedničke aktivnosti	Ne	

3.1.6 Stolac: OŠ „Prva osnovna škola“ i OŠ „Stolac“

Škole	OŠ „Prva osnovna škola“	OŠ „Stolac“
Nastavni plan i program	Nastavni plan i program za osnovne škole na bosanskom jeziku u Hercegovačko-neretvanskom kantonu	Nastavni plan i program za osnovne škole na hrvatskom jeziku u Hercegovačko-neretvanskom kantonu
Zajednički ulaz	Ne, zasebna krila školske zgrade	
Zajednička smjena	Da	
Zajedničke prostorije	Da, knjižnica i sportska dvorana	
Zajednička zbornica	Ne	
Zajednički nastavnici	Ne	
Zajedničke aktivnosti	Ne, s iznimkom povremenih izvannastavnih aktivnosti koje su pokrenule treće strane	

Učenici istoga uzrasta iz obje škole ranije su pohađali nastavu u različitim smjenama. Ova praksa je napuštena u školskoj 2015/16. godini i od tada učenici obje škole od prvog do četvrtog razreda pohađaju nastavu poslijepodne, a stariji učenici prijepodne.

3.1.7 Hodovo, Stolac: područne škole OŠ „Prva osnovna škola“ i OŠ „Crnići“, Stolac

Škole	Područna škola OŠ „Prva osnovna škola“, Stolac	Područna škola OŠ „Crnići“, Stolac
Nastavni plan i program	Nastavni plan i program za osnovne škole na bosanskom jeziku u Hercegovačko-neretvanskom kantonu	Nastavni plan i program za osnovne škole na hrvatskom jeziku u Hercegovačko-neretvanskom kantonu
Zajednički ulaz	Da	
Zajednička smjena	Da	
Zajedničke prostorije	Da, igralište	
Zajednička zbornica	Ne	
Zajednički nastavnici	Ne	
Zajedničke aktivnosti	Ne	

3.1.8 Prenj, Stolac: područne škole OŠ „Prva osnovna škola“ i OŠ „Crnići“, Stolac

Škole	Područna škola OŠ „Prva osnovna škola“, Stolac	Područna škola OŠ „Crnići“, Stolac
Nastavni plan i program	Nastavni plan i program za osnovne škole na bosanskom jeziku u Hercegovačko-neretvanskom kantonu	Nastavni plan i program za osnovne škole na hrvatskom jeziku u Hercegovačko-neretvanskom kantonu
Zajednički ulaz	Da	
Zajednička smjena	Da	
Zajedničke prostorije	Da, igralište	
Zajednička zbornica	Ne	
Zajednički nastavnici	Ne	
Zajedničke aktivnosti	Ne	

Izvešće ne uzima u obzir školu u Počitelju koju su ranije koristile područne škole OŠ „Čapljina“ i OŠ „Vladimira Pavlovića“ iz Čapljine kao jedan od slučajeva „dvije škole pod jednim krovom“, jer je područna škola OŠ „Vladimira Pavlovića“ prestala s radom 2015. godine zbog nedostatka učenika.

3.2 Slučajevi administrativno i pravno ujedinjenih „dvaju škola pod jednim krovom“

3.2.1 Mostar: Gimnazija Mostar

Nastavni plan i program	Nastavni plan i program za srednje škole na bosanskom jeziku u Hercegovačko-neretvanskom kantonu	Nastavni plan i program za srednje škole na hrvatskom jeziku u Hercegovačko-neretvanskom kantonu
Zajednički ulaz	Da	
Zajednička smjena	Da	
Zajedničke prostorije	Da	
Zajednička zbornica	Da	
Zajednički nastavnici	Da, neki	
Zajedničke aktivnosti	Da, nastavne i izvannastavne aktivnosti	

Tijekom rata od 1992. do 1995. godine, školska zgrada čuvene Stare gimnazije pretrpjela je znatna oštećenja zbog kojih je bila primorana zatvoriti svoja vrata. U tom razdoblju, učenici su pohađali Prvu gimnaziju koja je nastavu izvodila na bosanskom jeziku ili Gimnaziju „Fra Dominika Mandića“ koja je nastavu izvodila na hrvatskom jeziku. Obje škole bile su privremeno smještene u zgradama različitih osnovnih škola. Nakon djelomične obnove zgrade Stare gimnazije, u nju se 1999. godine useljava Gimnazija „Fra Dominika Mandića“. Zahvaljujući financijskoj potpori za obnovu školske zgrade i stalnom zagovaranju međunarodne zajednice, uslijedio je povratak učenika Prve gimnazije u zgradu, a potom i administrativno i pravno ujedinjenje ove dvije gimnazije u Gimnaziju Mostar 2004. godine. Dva Vijeća roditelja ujedinila su se 2009. godine u jedno Vijeće roditelja Gimnazije Mostar. Međutim, 2014. godine ovo Vijeće ponovno se podijelilo na dva vijeća koja i danas postoje. Od 2005. godine, školsku zgradu koristi i Koledž ujedinjenoga svijeta u Mostaru (*United World College in Mostar*), međunarodna srednja škola koja nastavu izvodi na engleskom jeziku.

Danas svi učenici Gimnazije Mostar zajedno pohađaju praktičnu nastavu iz predmeta informatika za prvi razred. Učenici koji pohađaju program dvojezične nastave organiziran uz potporu Francuskog instituta, zajedno pohađaju nastavu iz francuskoga jezika, svjetske povijesti i umjetnosti. Škola organizira brojne zajedničke izvannastavne aktivnosti za svoje učenike.

3.3 Drugi slučajevi podijeljenih škola

Ovo izvješće uzima u obzir školu u Doljanima koju koristi područna škola OŠ „Suljo Ćilić“, Jablanica, kao jedan od slučajeva podijeljenih škola, iako se ova škola ne može okarakterizirati kao „dvije škole pod jednim krovom“, niti administrativno i pravno ujedinjena škola. Učenici ove škole su odvojeni u *de facto* jednonacionalne učionice ovisno o nastavnom planu i programu po kojemu se izvodi nastava (vidjeti 3.3.1).

Nadalje, izvješće smatra SŠ „Stolac“ podijeljenom školom jer postupak njezinog administrativnog i pravnog ujedinjenja još uvijek nije završen (vidjeti 3.3.2).

3.3.1 Doljani, Jablanica: područna škola OŠ „Suljo Ćilić“, Jablanica

Nastavni plan i program	Nastavni plan i program za osnovne škole na bosanskom jeziku u Hercegovačko-neretvanskom kantonu	Nastavni plan i program za osnovne škole na hrvatskom jeziku u Hercegovačko-neretvanskom kantonu
Zajednički ulaz	Da	
Zajednička smjena	Da	
Zajedničke prostorije	Da, sportska dvorana	
Zajednička zbornica	Da	
Zajednički nastavnici	Da, nastavnik engleskog jezika	
Zajedničke aktivnosti	Da, česti zajednički sati sporta	

Ova područna škola nastavu izvodi za učenike od prvog do četvrtog razreda. Iako se škola ne može okarakterizirati kao „dvije škole pod jednim krovom“, niti administrativno i pravno ujedinjena škola, ovo izvješće ju smatra podijeljenom školom jer se njezini učenici odvajaju u *de facto* jednonacionalne učionice ovisno o nastavnom planu i programu po kojemu se izvodi nastava. Po završetku četvrtoga razreda, učenici kojima se nastava izvodi po nastavnom planu i programu na bosanskom jeziku nastavljaju svoje obrazovanje u matičnoj školi u Jablanici, dok se većina učenika kojima se nastava izvodi po nastavnom planu i programu na hrvatskom jeziku prevozi u najbližu školu koja nastavu izvodi na hrvatskom jeziku u Prozor-Rami.

3.3.2 Stolac: SŠ „Stolac“

Nastavni plan i program	Nastavni plan i program za srednje škole na bosanskom jeziku u Hercegovačko-neretvanskom kantonu	Nastavni plan i program za srednje škole na hrvatskom jeziku u Hercegovačko-neretvanskom kantonu
Zajednički ulaz	Da	
Zajednička smjena	Ne	
Zajedničke prostorije	Da	
Zajednička zbornica	Ne	
Zajednički nastavnici	Ne	
Zajedničke aktivnosti	Ne, s iznimkom povremenih izvannastavnih aktivnosti koje pokrenu treće strane	

Ovom školom od 2008. godine upravlja privremeni tročlani odbor i vršitelj dužnosti ravnatelja zajedno s vršiteljem dužnosti zamjenika ravnatelja (Hrvat i Bošnjak). Svo školsko osoblje službeno zapošljava SŠ „Stolac“ i sve svjedodžbe i diplome učenika nose pečat iste škole. Vršitelj dužnosti ravnatelja potpisuje svjedodžbe i diplome učenika kojima se nastava izvodi po nastavnom planu i programu na hrvatskom jeziku, a zamjenik ravnatelja potpisuje svjedodžbe i diplome učenika kojima se nastava izvodi po nastavnom planu i programu na bosanskom jeziku. Bivši ministar prosvjete, znanosti, kulture i sporta u kantonu nikada nije odobrio školski statut.

Iako u praksi škola funkcionira kao slučaj administrativno i pravno ujedinjenih „dvaju škola pod jednim krovom“, postupak njezinog administrativnog i pravnog ujedinjenja ostaje nezavršen.

Popis svih slučajeva „dvaju škola pod jednim krovom“, s imenima škola i njihovim lokacijama

Osnovna ili srednja škola	Broj lokacija/slučajeva	Lokacija školske zgrade/slučaja	Kanton	Broj centralnih i područnih škola	Naziv centralne ili područne škole
O	1	Bradići, Maglaj	ZDK	1	Područna škola OŠ "Maglaj", Maglaj, u Bradićima
				2	Područna škola OŠ "Fra Grge Martića", Žepče, u Bradićima
O	2	Tujnica, Maglaj	ZDK	3	Područna škola OŠ "Maglaj" u Tujnici
				4	Područna škola OŠ "Fra Grge Martića", Žepče, u Tujnici
O	3	Bugojno	KSB	5	OŠ "Treća osnovna škola", Bugojno
				6	OŠ "Prva osnovna škola", Bugojno
O	4	Bugojno	KSB	7	OŠ "Bristovi", Bugojno
				8	Područna škola OŠ "Prve osnovne škole", Bugojno
S	5	Bugojno	KSB	9	Gimnazija Bugojno, Bugojno
O	6	Kandija, Bugojno	KSB	10	Područna škola SŠ "Uskoplje", Gornji Vakuf-Uskoplje, u Bugojnu
				11	Područna škola OŠ "Prve osnovne škole", Bugojno, u Kandiji
O	7	Busovača	KSB	12	Područna škola OŠ "Treća osnovna škola", Bugojno, u Kandiji
				13	OŠ "Busovača"
S	8	Busovača	KSB	14	Područna škola OŠ "Kačuni", Busovača
				15	MSŠ "Busovača", Busovača
O	9	Fojnica	KSB	16	SŠ "Busovača", Busovača
				17	OŠ "Muhsin Rizvić", Fojnica
S	10	Gornji Vakuf-Uskoplje	KSB	18	Područna škola OŠ "Ivana Gorana Kovačića", Gojevići, u Fojnici
				19	MSŠ "Gornji Vakuf", Gornji Vakuf-Uskoplje
O	11	Jajce	KSB	20	SŠ "Uskoplje", Gornji Vakuf-Uskoplje
				21	OŠ "Berta Kučera", Jajce
O	12	Barevo, Jajce	KSB	22	Područna škola OŠ "13. rujna", Jajce, u Jajcu
				23	Područna škola OŠ "Berta Kučera", Jajce, u Barevu
O	13	Bešpelj, Jajce	KSB	24	Područna škola OŠ "13. rujna", Jajce, u Barevu
				25	Područna škola OŠ "Jajce", Jajce, u Bešpelju
O	14	Carevo Polje, Jajce	KSB	26	Područna škola OŠ "Braće Jezerčić", Jajce, u Bešpelju
				27	Područna škola OŠ "Berta Kučera", Jajce, u Carevom Polju
O	15	Divičani, Jajce	KSB	28	Područna škola OŠ "13. rujna", Jajce, u Carevom Polju
				29	OŠ "Braće Jezerčić", Jajce
O	16	Peratovci, Jajce	KSB	30	Područna škola OŠ "Jajce", u Divičanima
				31	Područna škola OŠ "Berta Kučera", Jajce, u Peratovcima
O	17	Kiseljak	KSB	32	Područna škola OŠ "13. rujna", Jajce, u Peratovcima
				33	OŠ "Kiseljak" i područna škola OŠ "Kiseljak 1", Bilalovac
O	18	Kiseljak	KSB	34	Područna škola OŠ "Kiseljak 1", Bilalovac, u Kiseljaku
				35	OŠ "Gromiljak", Kiseljak i područna škola OŠ "Kiseljak 1", Bilalovac
O	19	Vitez	KSB	36	Područna škola OŠ "Kiseljak 1", Bilalovac, u Kiseljaku
				37	OŠ "Vitez", Vitez
S	20	Vitez	KSB	38	OŠ "Vitez", Vitez
				39	MSŠ "Vitez", Vitez
O	21	Domanovići, Čapljina	HNK	40	SŠ "Vitez", Vitez
				41	Područna škola OŠ "Lipanske zore", Višići, Čapljina, u Domanovićima
O	22	Višići, Čapljina	HNK	42	Područna škola OŠ "Čapljina", Čapljina, u Domanovićima
				43	OŠ "Lipanske zore", Višići, Čapljina
S	23	Mostar	HNK	44	Područna škola OŠ "Čapljina", Čapljina, u Višićima
				45	SŠ "Srednja mašinsko-saobraćajna škola", Mostar
O	24	Prozor-Rama	HNK	46	SŠ "Srednja prometna škola", Mostar
				47	OŠ "Alija Isaković", Prozor-Rama
O	25	Kovačevo Polje, Prozor-Rama	HNK	48	OŠ "Marka Marulića", Prozor-Rama
				49	Područna škola OŠ "Ščipe", Prozor-Rama, u Kovačevom Polju
O	26	Stolac	HNK	50	Područna škola OŠ "Fra Jeronima Vladića", Prozor-Rama, u Kovačevom Polju
				51	OŠ "Prva osnovna škola", Stolac
O	27	Hodovo, Stolac	HNK	52	OŠ "Stolac", Stolac
				53	Područna škola OŠ "Prva osnovna škola", Stolac, u Hodovu
O	28	Prenj, Stolac	HNK	54	Područna škola OŠ "Crnići", Stolac, u Hodovu
				55	Područna škola OŠ "Prva osnovna škola", Stolac, u Prenju
				56	Područna škola OŠ "Crnići", Stolac, u Prenju
Lokacije/slučajevi koji se odnose na osnovne škole: 23					
Lokacije/slučajevi koji se odnose na srednje škole: 5					

